

БЯРОЗКА

Для тых, хто хоча разабрацца ў гісторыі, сучаснасці, сабе!

Дадатак да літаратурна-мастацкага часопіса «Малодосць»

ЛІПЕНЬ — ЖНІВЕНЬ

Выдаецца са снежня 1924 года.

У 1974 годзе часопіс узнагароджаны ордэнам «Знак Пашаны»

Выходзіць адзін раз у два месяцы.

Галоўны рэдактар **Алена МАСЛА**

Рэдактары аддзелаў: **Арцём КАВАЛЕЎСКІ,**
Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ, **Галіна ПШОНИК**
Дызайнер **Руслан НАЙДЗЕН**

Мастацкі рэдактар

Віктар КАЛІНІН

Тэхнічнае рэдагаванне і вёрстка

Любові КАСЦЮКЕВІЧ

Стыльрэдактар Яна ЯВІЧ

**Рэдакцыя не рэцэнзуе і не вяртае дасланыя рукапісы.
Пры адсутнасці дадзеных аўтара ганарар не лічываецца.
Пры перадруку спасылка на «Бярозку» абавязковая.**

Адрас для карэспандэнцыі: 220034, Мінск, вул. Захарава, 19,
«Бярозка». E-mail: bjarozka@mail.ru. Тэлефон рэдакцыі: 288-24-62.

Падпісана да друку 10.08.2010. Фармат 70 x 100 ¹/₁₆. Папера афсетная.
Друк афсетны. Умоўн. друк. арк. 5,20. Ул.-выд. арк. 5,62.
Тыраж 1309 экз. Заказ 1885.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства

«Выдавецтва «Беларускі Дом друку».

220013, Мінск, праспект Незалежнасці, 79.

ЛП № 02330/0494179 ад 03.04.2009 г.

Часопіс «Бярозка» зарэгістраваны ў Міністэрстве інфармацыі РБ.

Рэг. нум. 210.

© «Бярозка», 2010.

**Заснавальнікі — Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь;
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва»**

Беларусы на Грунвальдскім полі

Інтэрв'ю польскаму радыё дае Яна Войцік

«Бітва пад Грунвальдам». Ян Матэйка. 1878

Палатно, створанае на бігбордзе

Наносіцца вырашальны ўдар

*Хавае краса
бярозавым ценю час
часовасуць. Нас.*

Акцыя
«ЧЫТАЕМ ПА-БЕЛАРУСКУ»! 4
 Алена МАСЛА

Ліст нумара
СВЯТЛО «СЯЛЯНСКАЙ ХАТЫ» 6

Проза
МЯЧЫ ГРУНВАЛЬДА,
АЛЬБО 12 АБАРОНЦАЎ КАРАЛЯ (урывак з апавесці) 8
 Анатоль БЕНЗЯРУК

НЭЛЬКА І НІКА 16
 Юрась НЕРАТОК

Гумар
ЧЫМ ДАЛЕЙ У ЛЕС... 22
 Антон ТРАФІМОВІЧ

Цяжкасці росту
...І АБЫЯКАВАСЦЬ ДА ЖЫЦЦЯ 24
 Вера ЕРМАКОВА

ЦЫГАРЭТКІ НЕ БУДЗЕ! 28
 Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ

Міні-плакат 32-33

Кніжная паліца
ВЕДАЙ НАШЫХ! 34
 Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ

«ГУКІ І ЗГАДКІ МАЛЕНСТВА» —
З МЯДЗВЕДЗІКАМІ 35
 Алена МАСЛА

АБЫЯКАВАСЦЬ

Кантракт

Верасок
38 СЛАЎСЯ, ДЗЯРЖЫНШЧЫНА! Вершы

Твары нашай культуры
42 ЛЮДВІЧЫНЫ КАЛАСКІ
Таццяна ЛАБАДА

Паэтычная вандроўка
46 ЗААПАРК
Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ, Аксана СПРЫНЧАН

Мой стыль
50 ГАРМОНІЯ СА СВАЁЙ ІСНАСЦЮ
Вольга КАКШЫНСКАЯ

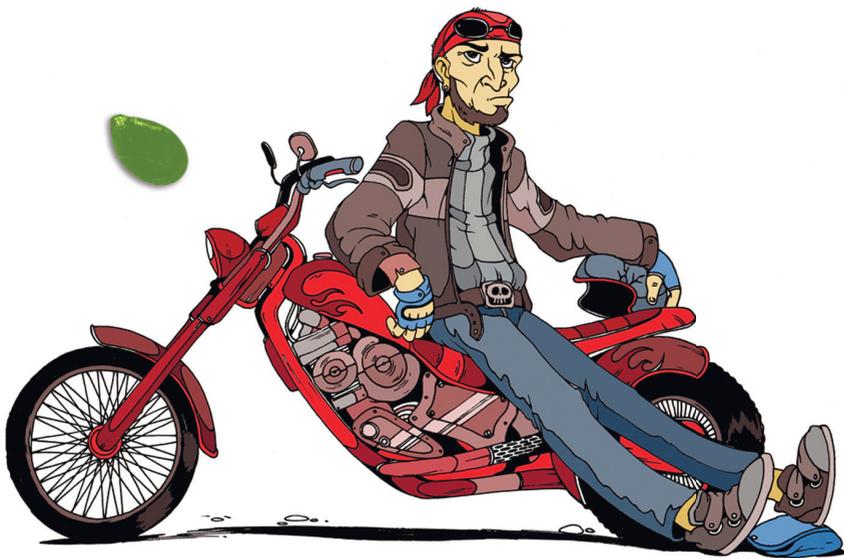
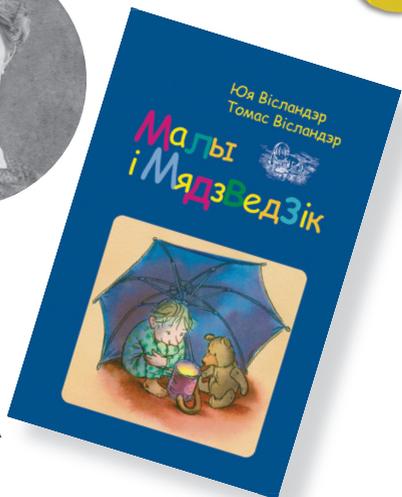
Ю-клуб
**54 МАША АРАНОЎСКАЯ: «У ЭЛІТАРНЫ КЛУБ
МЫ ТРАПІЛІ НЕ ЗА ПРЫГОЖЫЯ ВОЧЫ»**
Дар'я КАСТЭНКА

57 РЫЗЫКУЙ! Віктарына

Дынамік
51 ЯК ЧЫРВОНАЯ ШАПАЧКА Ё ІНТЭРНЕЦЕ ЗАБЛУКАЛА
Вольга НАВАЖЫЛАВА

62 ЧЫСТЫ ПОЗІРК ГУРТА «МУТНАЕВОКА»
Вітаўт МАРТЫНЕНКА

Вернісаж
64 З ФАРБАМІ І ПЭНДЗЛЯМІ — НА ГРУНВАЛЬД
Алена МАСЛА

Рэспубліканская акцыя «Чытаем па-

Алена МАСЛА

Шаноўныя калегі, сябры!

Вяртанне цікавасці грамадства да кнігі, да чытання — тэма, актуальная ва ўсім свеце. Намаганні мі прафесіяналаў-энтузіястаў арганізуюцца шматлікія акцыі, мерапрыемствы, распрацоўваюцца праграмы, скіраваныя на тое, каб у нашым імклівым жыцці Яе Вялікасць Кніга заняла належнае месца.

Кніга як захавальніца не проста інфармацыі, а і жывой энергетыкі яе стваральнікаў была і застаецца наймагутнейшым інструментам на шляху да спазнання чалавекам самога сябе і свету.

Калі ж гаварыць пра захаванне цікавасці да беларускай кнігі, то тут роля і адказнасць кожнага з нас павялічваецца стакроць. Бо гэта яшчэ і тэма захавання роднай мовы (у 2009 годзе ЮНЕСКА абвясціла беларускую мову адной са знікаючых), традыцыі нашага народа. Гэта мы, сучаснікі, адказныя сёння за тое, каб захаваць і перадаць роднае слова нашым дзецям.

Рэдакцыі часопісаў «Бярозка» і «Бібліятэка прапануе» ўсведамляюць сваю адказнасць за вы-

хаванне чытача і абвешчаюць супольную рэспубліканскую акцыю «Чытаем па-беларуску»! Няхай у яе будзе пачатак, але не будзе заканчэння! А пачаць гэту акцыю прапануем 5 верасня, калі ў Хойніках будзе адзначана Дзень беларускага пісьменства — вялікае традыцыйнае свята нацыянальнай кнігі.

Запрашаем бібліятэкараў усіх сістэм і ведамстваў, кіраўнікоў і метадыстаў гарадскіх і раённых устаноў культуры і адукацыі, выдаўцоў і пісьменнікаў, настаўнікаў і вучняў прыняць удзел у акцыі.

Асноўная мэта — стымуляванне цікавасці жыхароў Беларусі да беларускамоўнай літаратуры, павышэнне ролі мастацкай кнігі ў культурным жыцці краіны.

Мы прапануем наладжваць чытанне і абмеркаванне з дарослымі і дзецьмі твораў на беларускай мове. У бібліятэчных фондах ёсць кнігі беларускай паэзіі і прозы, да якіх захочацца далучыць наведвальнікаў бібліятэкі. Разам пачытаць і паслухаць, як прыгожа гучыць роднае слова! І адчуць радасць таго, што мы аддаём даніну павагі і любові нашым баць-

«беларуску!»

кам, дзядулям і бабулям, нашым далёкім продкам — стваральнікам прыгожай спеўнай мовы — і разам з тым робім крок у тую будучыню, дзе ў беларусаў ёсць свой, не згублены ў вірлівым свеце, твар.

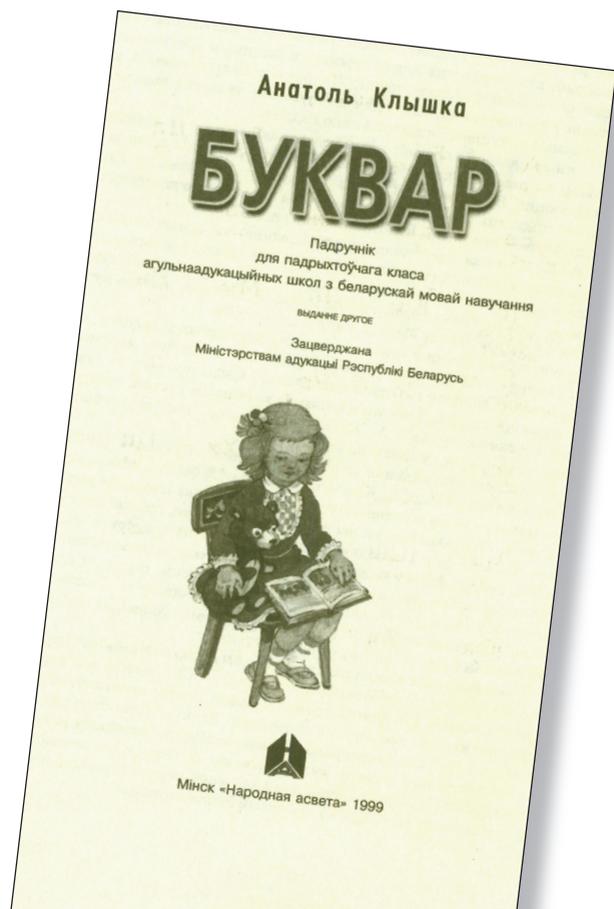
Рэдакцыі часопісаў «Бібліятэка прапануе» і «Бязрозка» будуць чакаць допісаў ад тых, хто хоча актыўна ўдзельнічаць у акцыі.

У часопісе «Бібліятэка прапануе» з васьмага нумара бягучага года будуць друкавацца метадычныя парады па правядзенні мерапрыемстваў у межах акцыі, а ў «Бязрозцы» вы знойдзеце шмат літаратурна-мастацкіх, навукова-пазнавальных, публіцыстычных твораў, цікавых для сумеснага чытання і абмеркавання. Плануем правесці ў рэспубліцы сустрэчы з пісьменнікамі, майстар-класы, выступленні арганізатараў акцыі на радыё і тэлебачанні, а ў красавіку 2011 года арганізаваць у Мінску сустрэчу актыўных удзельнікаў акцыі для абмеркавання сітуацыі з чытаннем беларускамоўнай кнігі, куды будуць запрошаны пісьменнікі, выдаўцы, прадстаўнікі міністэрстваў культуры, адука-

цыі, Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Акцыя прадугледжвае аказанне бібліятэкам — актыўным удзельнікам дапамогі ў камплектаванні, у тым ліку ўручэнне бібліятэчак кніг беларускіх пісьменнікаў з аўтографамі.

Чытаем па-беларуску разам!

Святло «Сялянскай хаты»

Добры дзень, «Бярозка»!

Пішуць табе вучні 6 «Б» класа сярэдняй школы № 9 г. Бабруйска. Мы — удзельнікі гуртка «Скарбніца», які ўжо пяты год працуе пры дзіцячай бібліятэцы № 6 імя М. Астроўскага. Тут мы бліжэй знаёмімся з беларускай нацыянальнай культурай. А часопіс «Бярозка» дапамагае нам знайсці патрэбны матэрыял, каб падрыхтавацца да заняткаў у гуртку. На тваіх старонках мы знайшлі артыкулы аб беларускіх ручніках, беларускіх гульнях. Вялікі дзякуй і за сцэнарый свята «Сёмуха»!

Акрамя нашай «Скарбніцы» ў бібліятэцы ёсць куток «Сялянская хата». Стварыла яго загадчыца бібліятэкі Валянціна Васільеўна Хархалёва. «Мы і падумаць не маглі, што з качолак і лапцей у нас атрымаецца амаль што музей — куток «Сялянская хата», — сказала нам аднойчы Валянціна Васільеўна. Мы пачалі дапытвацца ў яе, чаму яна прыгадала менавіта гэтыя рэчы. Аказалася, кожны год бібліятэка праводзіла мерапрыемствы па адраджэнні беларускіх абрадаў і свят народнага календара. Падчас такіх мерапрыемстваў ладзіліся конкурсы. Адным з іх быў конкурс «Хто ў хаце гаспадар?». Дзяўчынкі і хлопчыкі саборнічалі, хто больш спрытна абуе лап-

ці і пакачае качолкамі саматканы ручнік. Сама Валянціна Васільеўна доўгі час берагла распісны куфар з народным адзеннем і саматканымі посцілкамі, якія ёй дасталіся ад бабулі. А калі ўбачыла, якая вялікая цікавасць у чытачоў бібліятэкі да спадчыны роднай зямлі, прынесла ўсё сюды і стварыла пры бібліятэцы такі куток. Цяпер у «Сялянскай хаце» шмат наведвальнікаў. Гэта вучні розных школ

Бабруйска, навучэнцы каледжаў, настаўнікі, выхавальнікі.

І кожны раз на роднай мове, у беларускіх народных касцюмах гаспадары вітаюць гасцей. Экскурсія заўсёды пачынаецца з цэнтральнага ў хаце «чырвоная кута», тут развешаны абразы, убраныя вышываным ручніком. Затым пераходзім да печы і «бабінага кута», дзе вы можаце па таўчы паветра ў маслабойцы ці ў ступе. Далей на самым відным месцы стаіць куфар. Заглянуўшы ў яго, удзельнікі экскурсіі знаёмяцца з традыцыйным пасагам нашых бабуль і прабабуль.

У зімовы час сялянская хата пераўтваралася ў рамесную майстэрню, таму ў кутку «Сялянская хата» ёсць і драўляны ткацкі станок — кросны. Побач размясціліся прасліца і калаўрот (самапрадка). Кожная дзяўчынка можа паспрабаваць папрасці кудзелю і паглядзець, як працуюць кросны.

Тут жа, у «Сялянскай хаце», мы, гурткоўцы са «Спадчыны», праходзім урокі саломалляцення. А саламяны павук, што падвешаны на покуце як сімвал шчасця і ўраджаю, зроблены менавіта вучнямі нашага 6 «Б». Астатнія нашы вырабы з саломкі можна ўбачыць на выставе «Саламянае дзіва», размешчанай у бібліятэцы.

Нядаўна ў нашай «Сялянскай хаце» адбылося свята беларускай кухні. Называлася яно «Запомніць смак, нібы мелодыю» і было прысвечана кулінарным традыцыям продкаў. Падчас свята мы пакаштавалі шмат розных страў, дзя-

ліліся рэцэптамі страў з бульбы. Асаблівае месца было адведзена караваю. Гаспадыня хаткі спякла вялізны смачны каравай, пачаставала ўсіх нас і расказала аб яго сімвалічным значэнні.

Нам вельмі цікава займацца ў гуртку «Спадчына», цікава наведваць дзіцячую бібліятэку, удзельнічаць у розных конкурсах і вечарынах, самім праводзіць экскурсіі па «Сялянскай хаце».

А да цябе, паважаная «Бярозка», маем просьбу: друкаваць больш матэрыялаў пра нацыянальную культуру, бо мала ў нашай бібліятэцы кніг аб беларускім народным адзенні, аб розных відах народнай творчасці. Хацелася б і далей знаходзіць на старонках часопіса цікавыя сцэнарыі свят народнага календара. А мы запрашаем цябе ў нашу «Сялянскую хату», бо кожны, хто завітае да нас, наблізіцца да багатай беларускай культуры, зразумее, як жылі і працавалі нашы продкі.

**Вучні 6 «Б» класа
СШ № 9 г. Бабруйска**

Анатолий БЕНЗЯРУК

Журналіст, гісторык, пісьменнік Анатолий Бензьярук нарадзіўся 4 студзеня 1969 года на Брэстчыне, жыве ў Жабінцы, працуе ў раённай газеце. Яго творы друкуюцца ў калектыўных зборніках, падручніках, навучальных дапаможніках, часопісах «Вясёлка», «Бярозка», «Рюкзачок» ды інш. А. Бензьярук — аўтар васьмі кніг, у тым ліку «Свята для сэрца», што летась выдадзена рэдакцыйна-выдавецкай установай «Літаратура і Мастацтва» і ўганаравана літаратурнай прэміяй імя Уладзіміра Калесніка, заснаванай Брэсцкім абласным выканаўчым камітэтам.

Новая аповесць А. Бензьярука «Мячы Грунвальда, альбо 12 абаронцаў караля», урывак з якой публікуе «Бярозка», прысвечана выдатнай гістарычнай падзеі. Роўна 600 год таму нашы продкі ў вялікай Грунвальдскай бітве перамаглі крыжацкі ордэн, здабылі сабе волю і неўміручую рыцарскую славу. Імёны многіх герояў аповесці згадваюцца на старонках

старажытных хронік і летапісаў, іх адвага і адданасць радзіме вызначылі лёс нашай зямлі. Бо не толькі манархі, генералы і міністры ствараюць гісторыю. 15 ліпеня 1410 года пад Грунвальдам каралю Уладзіславу-Ягайлу пашчасціла — побач з ім аказаліся 12 мужных абаронцаў, лепшыя з лепшых. У гэты самы дзень удача адварнулася ад гордага тэўтонскага магістра Ульрыха фон Юнгінгена. Можна, і таму, што не было побач з ім гэтых верных абаронцаў і сяброў.

Сустрэча з кнігай — свята

РВУ «Літаратура і Мастацтва» рыхтуе і ў хуткім часе выдадзе кнігу Анатоля Бензьярука «Мячы Грунвальда, альбо 12 абаронцаў караля». Захапляльны сюжэт, цудоўная мова, незабыўныя героі — сустрэча з гэтай кнігай стане для чытача сапраўдным святам!

Часопіс «Бярозка» друкуе ўрыўкі з аповесці.

МЯЧЫ ГРУНВАЛЬДА, АЛЬБО 12 АБАРОНЦАЎ КАРАЛЯ

(урывкі з аповесці)

Анатолий БЕНЗЯРУК

*Былі ў караля
Сцяг і Труба,
Молат і Ключ,
Крыж і Зямля,
Лыжка, Падушка,
Незабудка, Страла.
Дзіда, Пяро —
Усе за адно!*

ЯК ПАСЯБРАВАЛІ ВОРАГІ

Бядуе Маравец у карчме. Раз'юшаны, бы дзік, рохкае, вёрткага разумніка кляне, валасы на сабе рве:

— Разява, торбу правароніў.

Шкадуе рыцар сваю шэрую торбу: у ёй хаваў грамату ад былога гаспадара італьянскага караля Ланселота Велікадушнага, напісаную каралю Ягайлу.

— Гэй, карчмар, нясі піва!

— Колькі, паночку, несці? Келіх, кілішак, а мо вядро?

— Бочку! — гримнуў кулаком госьць.

Сядзіць Маравец, у піве розум топіць. Зусім стаў дурны-п'яны, ужо прывіды мрояцца. Здаецца рыцару, што насупраць сядзіць шкаляр Юст, нагою матыляе ды гаворыць:

— Вось ты, дзядзечка, пабіць мяне хацеў, а я цябе ратую.

Прамычаў Маравец, галавой затрос: не, не знікае цень — сядзіць Юст.

10 — Во, папайся! Зараз я цябе, клоп, адным пальцам прыцісну.

— Не, дзядзечка, ты і цвярозы мяне не дагнаў, а ўжо п'яны і носа свайго не зловіш.

— Ты чаго прыпёрся, зладзюга, зноў з мяне насміхацца?

Сплыла хітрая ўхмылка з вуснаў шкаляра, адказаў Юст сур'ёзна:

— Пашкадаваў цябе, пане, праўду хачу сказаць.

— Гы-гы-гы! Мяне ўсялякая блашына шкадаваць будзе! — зарагатаў Маравец. — Ды яшчэ пра нейкую праўду гамоніць, тарбахват!

— У народзе кажуць: «Матка за ўсіх мілейша, праўда за ўсё даражэйша». Ты ведаеш, рыцарок, што ў тваёй грамаце сказана?

Зноў зазліўся Маравец:

— Вярні, злыдня. Гэта каралеўская ласка.

— Ласка, кажаш? Дык слухай, прастата: «Брат мой Ладзіславу, кароль польскі ды вялікі князь літоўскі. Ведай, што той, хто гэты ліст табе падасць, — здраднік і багахульнік. Ён быў сярод тых, хто рабаваў Дом Божы. Ём было загадана ўласнаручна павесіцца, ды ён плакаў і прасіў гэту грамату. Гані яго прэч ад сябе, а лепей закуй у кайданы ды кінь да пацукоў».

Сядзіць Маравец белы, як палатно, у імгненне ацвярозеў, абхапіў галаву рукамі.

— Як так? Тры гады каралю верай-праўдай служыў. За што ён мяне гэтак абразіў?

Зусім сумны стаў рыцар, быццам абухам у лоб атрымаў гэткай каралеўскай «ласкай». А Юст просіць:

— Ты мяне, дзядзечка, з сабой вазьмі. Паэт заўжды галодны: не кормяць паэта вершы. Ты мяне сталуй, а я табе яшчэ згаджуся.

— Згода! — выгукнуў Маравец.

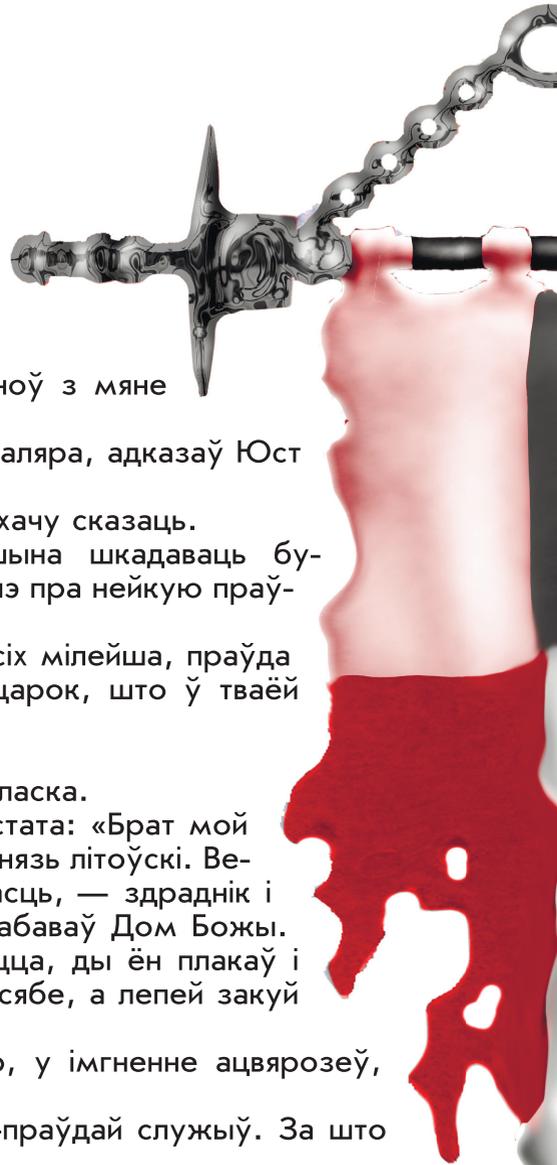
— Карчмар, — пазваў шкаляра, — піва!

— Колькі, паночку? Бочку?

— Ды не, кілішак... А яшчэ боршчык пасёрбаць ды каўбаску падзеўбаць, ды смажанкі, каб пад'есці, ды блінцоў, каб міску працерці.

— Ну, ліса, ну, хітрун! — засмяўся рыцар. — Мабыць, паляшук?

— Ага-ага, з-пад Давыдава Гарадка. У нас там усе ўвішныя — снег зімою прададуць.

У КУЗНІ

На лучыне агонь смалянiсты, шапатлiвы. Пад яго карункi плятуць, душэўныя песнi пяюць, казкi кажуць на сон.

У грубцы агонь лянiвы, траскучы. Вочка-полымя мае жоўта-блакiтнае. З iм цяпло iдзе па хаце, ласкавае, утульнае.

А ў кузнi агмень грозны, працавiты. Ля вялiкага бору — на ўскрайку спрадвечнай пушчы — гарачая справа iдзе. Рэха ажно заходзiцца ад гулу. Б'е молат. Завуць яго Буян.

— Дон-дон-гдон-н-н, — цяжкiм басам спявае молат.

— Дзiнь-дзiнь-дзiнь-га-дон-н-н, — адгукуюцца малаточкi. Вялiчэзнае кавадла, што ў зямлю ўрасло, дрыжыць ды стогне. Зорныя iскры сыплюцца ў халоднае зiмняе неба. Пар стаiць, курадым вiсiць.

Вялiзны Буян — i ўдвух не падняць, — а Данiлка-майстра бы пух яго падкiдвае. Як справу скончыць, абавязкова скажа:

— Кiну молат пад лаўку — нiхто не кране. А кране — не падыме. А падыме — не панясе. А панясе — дык туды яму i дарога!

Не-е-е, ляжыць Буян пад лаўкай, чакае гаспадара, яго аднаго слухаецца. Хто ж, акрамя Данiлы, грамiдлу панясе? Няма такога другога.

ПАДКОВА НА ШЧАСЦЕ

Па слiзкай дарозе ляцяць вершнiкi. Спехам спяшаюцца. Конi ледзь зямлi капытамі кранаюцца. Наперадзе — Гнядко, нясе ён воiна. Пад чорным плашчом блiшчыць серабром кальчуга. Iншыя коннiкi колькi сiлы гоняцца за важаком.

Раптам збiўся ход, спатыкнуўся Гнядко, ледзь не скiнуў седака. Той пацягнуў аброць, хапiў бiзун ды стрымаўся, не стаў каня па баках частаваць, ускiнуў руку, i яго падарожнiкi спынiлiся.

Згубiў скакун падкову, ды на шчасце — кузня недалёка. Данiлка гасцей сустрэў ветлiва, выслухаў коратка, адказаў па справе:

— Будзе вашаму каню падкова на шчасце, зробім... Вось толькi памочнiка клiкну.

12 І клікнуў:

— Гэй, Буян, вылазь з-пад лаўкі. Ёсць турбота.

Нарадзіўся агонь у печы: спярша — ціха-цішэй, затым сілу адчуў: зашугаў, зарычаў, забіўся... Твар і рукі палаюць у майстра. Мяккае сэрца ў раскаленага металу. Гнецца ён пад молатам. Кінуў каваль падкову ў бочку з вадой. Кіпіць праца, і вада ўскіпела. Выцер Даніла гронкі поту з ілба.

— Усё-о-о-о.

Падкаваў майстра Гнядка.

— Можаче зноў у дарогу выпраўляцца... А мне яшчэ косы кляпаць, рала тачыць: вясна-лета не за гарамі...

Адказаў на тое воін:

— Будзе вясной спёка, а летам зусім гарача, як у тваёй кузні. Не выйдучь ралы на пасеў ды косы на пакос.

— Як такое можна? — здзівіўся Данілка.

— Касіць меч будзе, а ў полі стрэлы высеюцца.

Трохі памаўчаў госць, яшчэ спытаў:

— Якую плату чакаеш, Данілка, з Русі?

— Бачу, вы знатнага роду, можа, і караля сустракалі? Мне б на Яго Вялікасць хоць вокам паглядзець.

— Гэта проста, — усміхнуўся воін. — Праз дзень у Белавежскай пушчы будзе вялікае паляванне. Прыходзь, там караля і пабачыш.

— А як яго пазнаю?

— Ды проста. Калі кароль прыйдзе, усе шапкі паскідаюць, ён адзіны галаву не аголіць. Ды вось яшчэ, ты караля з блазнам не пераблытай: і дурань ні перад кім шапку не скідае.

ЛАПЦІ І КАРАЛЯМ ЯКРАЗ

Рэчка Лясная яшчэ не пастыла схавацца пад лёд і павольна струменілася між лугоў, абдымала пагоркі, бегла ў нізіне праз пушчу. Было ціха і сумна. Бо снежань — маласнежны, з лёгкім прымаразкам, а дзённае сонца толькі

зрэдку ярка бліскае, бы халодны востры клінок, і адразу насоўваецца шэрань.

Раптам векавечны бор абудзіўся. І зімні спакой парушыў звонкі паляўнічы рог, што паклікаў загоншчыкаў да справы.

Не дзеля забавы сышліся паляўнічыя ў Белавежжы.

Хутка вайна. Для яе рыхтуюцца незлічоныя запасы. Да змяркання гудзіць між велічных дубраў каралеўскае паляванне: гоняць дзіка, б'юць высакароднага аленя, нішчаць цара-зубра. І ў ноч не спыняецца праца. Слугі напаўняюць бочкі, місы, дзежкі свежанінай. Мясца смажаць, вэндзяць, соляць. Усё ў запас, усё вайна праглыне...

Ужо тыдзень кароль Ягайла ў заповітным лесе. Стаміўся, пайшоў у вялікі намёт, раскінуты між дубоў, каб адпачыць перад ранішнімі ловамі. Назаўтра пакіне Ягайла Белавежжа, зноў стане ціхім лес. Паранены каралеўскімі стралкамі, будзе залечваць ён свае раны.

Ноч была светлая. Па серабрыстых зорках Данілка Русін лёгка вызнаў шлях, на шэрым золку пабачыў каралеўскі табар. А вартавыя падарожнага не ўгледзелі.

— Вось як караля пільнуюць, — абурыўся каваль.

Раптам загучаў ранішні рог. У імгненне збегліся рыцары, слугі, паўсталі, чаканючы свайго гаспадара. Бачыць Данілка: усе ў шапках, хто ж сярод іх кароль? Тут веставы гучна пракрычаў:

— Увага, шануюнае панства! Божай міласцю кароль Польшчы, вярхоўны князь Літвы, спадчынны ўладар Русі і Памор'я Уладзіслаў-Ягайла.

З шатра няспешна выйшаў чалавек. Росту сярэдняга, даўгатвары, галава быццам клінам выцягнутая, ды маленькія чорныя вочкі зыркаюць неспакойна. Усе пачціва схіліліся, і шапкі з галавы — дагоў! Адзін Данілка застыў, рот раскрыў, а слова вымавіць не можа: пазнаў колішняга госця, якому каня падкаваў.

— Здароў, каваль Даніла, — павітаўся Ягайла. — Чаго язык праглынуў?

— Нешта я не разумею, слаўны пан: з усіх толькі я ды ты ў шапках засталіся? Значыць, з нас нехта кароль?

Засмяўся Ягайла:

— Вось які ты дзеравеншчына!

Зарагаталі ўсе навокал:

— Вось які ён лапцюжнік!

А Данілка не засмучаецца і не пярэчыць:

— Лапаць — не бот, няма з ім турбот. Нават каралі ў лапцях хадзілі.

Выступіў наперад падканцлер Тромба:

— Што ты, мужык, нясеш, калі такое было, каб каралі лыка тапталі?

На тое адказаў чэх Залава:

14 — Праўду Данілка кажа: наша Чэшскае каралеўства заснаваў Пржамысл-селянін. Дасюль у Залатой Празе на цвіку вісяць каралеўскія лапці, і кожны новы гаспадар, як карануецца, у тых старых хадаках ходзіць.

Тромба хацеў нешта запырэчыць, ды Ягайла перапыніў:

— Годзе спрацацца — не для таго сабраліся ў лесе. Будзем паляваць. Пачнём.

У ЛЫЧ!

Кароль сказаў ціха, ды рыцарства адразу пачула. У імгненне ўсё наўкол закруцілася, загучалі кароткія загалы:

— Загоншчыкі — у пагоню!

— Лучнікі — у засаду!

— Псяры, сабак не карміць!

Зноў пушчу напоўніў гоман: палюе чалавек на звера. І няма ў звера іншага выйсця, як абараняцца. Ранены вепр заенчыў ад болю, закруціўся на месцы, шалёна зарохкаў. Месіць моцны падранак капытамі зямлю, трохі прыкрытую снегам. Раз'юшаны, са стралой у баку, нясецца сякач на караля. Усе анямелі ад жаху. Сам Ягайла аслупянеў, склаўшы рукі на грудзях.

Раптам наперарэз кабану кінуўся Даніла. Жалезным кулаком прыклаўся каваль да лыча, як раней біў молатам па кавадле. Узляцеў парсюк, бы пух, ды аб зямлю грымнуўся. Тут і дух з яго вон. Побач кароль стаіць, бы ліст дрыжыць, сам ледзь дух пераводзіць, толькі і можа сказаць:

— У лыч, у самы пятак патрапіў... Не чалавек, а гром. Такого абаронцу з сабою бяром!

СПРЭЧКА

Неяк заспрачаліся абаронцы, хто з іх самы важны.

Земавіт ды Фядзюшка на ўсіх глядзяць звысоку. Яны Ягайлавы сваякі, князі — белая косьць.

— Мне кароль стрэлы даверыў, — сказаў Земавіт. — Моцная сталь ворага не падпусціць, таму хуткая вострая страла — найлепшы абаронца!

— У мяне ключ, — не згаджаецца Фядзюшка, — усе каралеўскія тайны пад замком трымаю.

— А я сваім пяром гэтыя тайны пішу, — заўважыў Збігнеў з Алясніцы.

— Няма нічога больш святога за родную зямлю, — сказаў падканцлер Тромба. — Я тыя тайны пячаткай каралеўскай мацую ды зямлёй пасыпаю.

— Калі ўпадзе каралеўскі сцяг, войска разгубіцца, вораг пераможа, — упэўнены сцяганосец Маравец.

А трубач Залава замест адказу паднёс сваю сурму да вуснаў, дунуў звонка: «Увага!» — і адразу на яго позыў у вайсковым табары азваліся горны.

— Во, чулі?! — пацокаў языком задаволены чэх. — Калі кароль скажа: «Наперад!» — мая труба гэта праспявае і іншыя падхопяць. Калі вораг набяжыць, зноў ад мяне сігнал. Галоўны я абаронца.

У Чайкі — дзіда, у Данілкі — молат. Яны не згодныя: зброя трэба, каб родную зямлю бараніць. Што мацней за зброю?

На тое духоўнік Барташ пярэчыць:

— Мацней за молат, стрэлы, дзіду — крыж святы. Няма большай тайны, чым тайна споведзі.

Спальнік Веруш пахітаў галавой:

— Калі Ягайла засынае, можна любую тайну выведаць. Я сачу, каб каралеўскія сакрэты нехта раптам не падслухаў. Надзейны я абаронца, усё чую, ды язык за зубамі трымаю.

— А мой язык працуе! — засмяўся Юст. — Вы ўсе, і князі, і паны, за каралём даядаеце, а я раней за Ягайлу снедаю-абедаю. Усё, што каралеўскі кухар згатуе, мне найперш нясе: «Пачастуй, Юст, ці яда ядомая? А мо нейкі злыдзень атруты сыпануў?» Буду я жывы-здоровы — будзе і Яго Вялікасць жывы-жывенькі.

Зарагатала панства.

— А што Янка маўчыць? — раптам спытаў Земавіт.

— Маўчу, бо лічу, — адказала дзяўчына, — колькі, мужчыны, яшчэ хваліцца будзеце? Ужо пальцаў на руках не хапае, трэба чобаты здымаць. Усе вы каралю і Айчыне патрэбныя. Заўтра будзе вялікая бітва. Многія галовы пад Грунвальдам складуць!

Няхай магутным будзе ваш молат, лёгкімі стрэлы, нязломнай дзіда. Няхай сцяг наш лунае — на славу роднай зямлі, асвечанай крыжом. Каб жывымі ўсе засталіся, паснедалі-паабедалі пасля крывавай сечы. Каб галовы на падушкі паклалі, а не ў яміну. Каб пісар напісаў: «Слаўны Кракаў, слаўна Вільня, але Грунвальд найслаўнейшы!» Каб памяталі пра гэты дзень доўга, сынам, унукам пераказалі... Жывіце, людзі, помніце.

Малюнкi **Алега АЛЕЙНІКА**

Юрась НЕРАТОК

АЎТАРЭЗЮМЕ

Нараджэнне

Мае бацькі, настаўнікі, у час пазакласных заняткаў між сабой знайшлі мяне ў лесе пад ялінкай. Моўчкі чакаў іх і трымаў у адной руцэ падасінавік, у другой — падбярэзавік. Бо ў вёсцы, дзе на комінах гняздзіліся буслы, а ў агародах разбухала капуста, класічныя версіі нараджэння не «праканвалі».

Год нараджэння — перавёртыш, 1961. У тым годзе «пахай» у космас Гагарын, таму і я — Юрась.

Адукацыя, работа

У школе вывучаў законы піянераў і кодэкс будаўніка камунізму. Юрыстам не стаў, а камунізм там-сям (сям'я, супрацоўнікі, сябры, суседзі, блізкія) наладзіць удаецца.

Па вышэйшай адукацыі — інжынер. Як пісьменнік — «інжы-

нер чалавечых душ». Працую канструктарам. Але не простым, а галоўным. Хаця, зразумела, у жыцці шмат да чаго даводзілася прыкладаць рукі, розум і душу.

Творчасць

Характарызуюся як самы праўдзівы фантаст і самы змрочны гумарыст. Апроч пашпартнага прозвішча «Гарбачоў» маю два дакументальна пацверджаныя псеўданімы: Юрась Нераток (для твораў на беларускай мове) і Юрый Юлов (для твораў на рускай мове).

Рамонак

Люблю парадак і не люблю дысцыпліну. Люблю ўпэўненасць і не люблю «пантоў». Люблю прынцыпы і не люблю ханжаства. Люблю ў час развітвацца, не люблю не ў час расставацца.

НЭЛЬКА НИКА

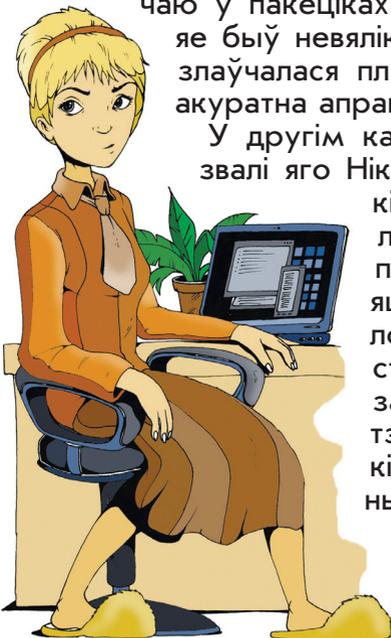
Юрась НЕРАТОК

Жыла-была маленькая дзяўчынка, звалі яе Нэлька. Не тое каб зусім маленькая. Яна і школу даўно скончыла, і універсітэт самых агульных ведаў. І не проста, а з амарантавым, як вячэрняе сонейка, дыпломам. Аднак таму, што ў чужым горадзе знаёмых у яе было мала, а сяброў увогуле не вялося, яна часам сумавала. І тады адчувала сябе маленькай і неабароненай.

Працавала Нэлька менеджэрам па продажы ў Нахабнага Начальніка ў вялікай і шумнай маркетынгавай фірме. Тут усе імкнуліся як мага менш зрабіць і больш зарабіць. Тыя, у каго гэта атрымлівалася лепш, лічыліся паспяховымі дзелавымі людзьмі. Іх хвалілі, ім зайздросцілі, слухалі напышлівыя павучанні, пакуль іх не забірала міліцыя або «Хуткая».

Нэлька прадавала сем найменняў шакаладу і пяць найменняў чаю ў пакеціках, таму была вельмі загрузаная. Хоць аклад яе быў невялікім, а працэнт ад здзелак — нізкім, яна неяк злаўчалася плаціць за пакой строгай кватэрнай гаспадыні, акуратна апранацца і эканомна харчавацца.

У другім канцы мегаполіса жыў-быў маленькі хлопчык, звалі яго Ніка. Не тое каб зусім маленькі. Ён універсітэт кіравання і самакантролю скончыў. Праўда, з лавандавым, як летняе неба, дыпломам, але перад гэтым у каледжы ашчадных тэхналогій яшчэ і шафранавы, як узбярэжны пясочак, дыплом бакалаўра атрымаў. А маленькім ён застаўся, бо дзяцінства яго неяк абмінула: бацька займаў важную чыноўную пасаду (яго нават па тэлебачанні раз-пораз паказвалі) і меў жорсткія прынцыпы. Таму быў занятым і непрыступным. А маці бацькі пабойвалася і сына ніколі не пясціла і не шкадавала.

18 Каб не назаліць родным, Ніка сышоў з дому і ўладкаваўся мерчэндайзерам да Хітрага Гаспадара ў тэхнічны аддзел супермаркета, дзе прадавалі ланцугі і помпы. Работа была нецікавай, ды што не зробіш, каб атрымаць незалежнасць, хай сабе ўяўную, якую давалі грошы?

І сустрэліся Нэлька і Ніка. Не на грымлівай дыскатэцы, не на станцыі метро, не на мітуслівым базары. Не ў горадзе, а ў Інтэрнеце. Спачатку на нейкім неістотным форуме, а пасля няўзнак «пааськаліся», інфай абмяняліся. І пакахалі адно аднаго, толькі сустрэцца ніяк не наважваліся — баяліся ідылію паламаць.

Было б усё добра — і казка не патрэбна. Адночы Нахабны Начальнік перастаў плаціць Нэльцы зарплату. Не тое каб зусім, а перавёў на працэнт ад здзелкі, ды і той зменшыў. «Крызіс сусветны!» — кажа. А сам мінівэн на джып памяняў... Простыя людзі і сапраўды жыць горш пачалі, таму шакаладу і чаю менш куплялі. А калі так, то і аптавікі скруціліся ў кокан. Забралі ў Нэлькі яе пазіцыі і перадалі «паспяховаму», які на палас да Нахабнага Начальніка збегаў і данёс, што Нэлька камп'ютэрны час на асабістыя мэты марнуе і дрэс-кода не заўсёды прытрымліваецца.

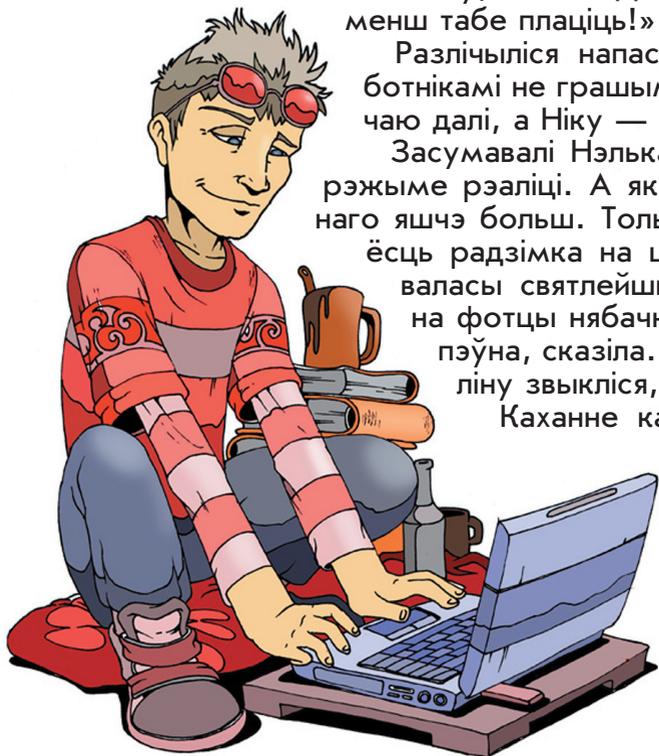
А тут і Хітры Гаспадар выклікаў у тэхнічны аддзел супермаркета Дэвелопера Акаяннага, каб той параў, каго ў мэтах аптымізацыі падрэзаць, каго прышчаміць. Глянў Акаянны Дэвелопер штатны расклад, ды і вывёў Ніку на чыстую ваду: «На шэсць ланцугоў і чатыры помпы мерчэндайзінг не патрэбен». Ніка, праўда, на работу ўладкоўваўся лагістам, ды Гаспадар, прахіндзей, угаварыў: «Будзеш рабіць, што скажу, а лічыцца мерчэндайзерам, каб афіцыйна менш табе плаціць!»

Разлічыліся напаследак буржуіны нягодныя з работнікамі не грашыма, а таварам: Нэльцы шакаладу і чаю далі, а Ніку — ланцугоў і помпаў.

Засумавалі Нэлька і Ніка і дамовіліся сустрэцца ў рэжыме рэаліці. А як сустрэліся, то пакахалі адно аднаго яшчэ больш. Толькі Нэлька заўважыла, што ў Нікі ёсць радзімка на шыі, а Ніка думаў, што ў Нэлькі валасы святлейшыя. Радзімка, зразумела, у фас на фотцы нябачная, а колер прычоскі відэакарта, пэўна, сказала. Няма пра што гаварыць — за хвіліну звыкліся, нібы ўсё жыццё побач.

Каханне каханнем, а што далей рабіць — не ведаюць. Аднак і расставаліся не хочуць. Ідуць сабе па тратуарах ды падземных пераходах, паркі-скверы пераадольваюць, будоўлі-пусткі абыходзяць.

Так і выйшлі за горад. У Нэлькі на мабільцы sms-ка ўзнік-

ла: «Каго сустрэнеш — таму вер!» І ў Нікі: «Каго сустрэнеш — таго не бойся!» А зыходныя нумары не вызначыліся. І зноў тэлефоны цірлінькаюць, парады даюць! Чыталі-чыталі Нэлька і Ніка, пакуль зарадка не скончылася, а затым выкінулі мабільнікі, бо зарадныя з сабою не бралі і званіць больш нікому не збіраліся. А парады хоць і правільныя, ды што з іх карысці?

Адкуль ні вазьміся — Сіняя Бамжыха. Валасы растрапаняны, блузка парваная, вока падбітае. «Маладыя людзі, калі вам не трэба, то вазьму вашы сотавікі і на віно змяняю!» «Бяры-бяры, бабуля!» — махнула рукой Нэлька. Смяецца Бамжыха бяззубым ротам і вясчае сіпатым голасам: «Ды я ж не нашмат старэйшая за вас! Толькі чары на мне злыя, а так я маладая і прыгожая!» Няёмка стала Нэльцы, прабачылася яна, пачаставала Бамжыху шакаладкай і ўпакоўку чаю дала.

Бамжыха галодная, есць і шамкае: «Бачу, што далёка сабраліся, але няма чаго вам прэзентаваць, апроч адолень-травы. Зжуйце па карэньчыку — столькі моцы ў вас з'явіцца, што любую дыстанцыю адолееце. Дайсці зможаце ад праліва Берынга да Свазіленда або ад Мыса Горн да Аляскі. А шакаладка і чай, што вы мне далі, да вас вернуцца і ў вас назаўжды застануцца!» А сама шакаладку дажавала і ўпакоўку чаю ў брудную кішэню схавала. І мабільнікі падабрала, а як жа.

З'елі Нэлька і Ніка па карэньчыку адолень-травы. Толькі хацелі развітацца з Сіняй Бамжыхай — аж няма яе, толькі лёгкі смурод застаўся. А навошта развітацца, калі ўсё зроблена і сказана? Далей пайшлі.

Вечарэе, а сон і стома іх не бяруць. Бачаць, перад крутым паваротам сядзіць на ўзбочыне Чорны Байкер. Чапсы з махрамі, касуха ў заклёпках, а на галаве чырвоная бандана павязана. Побач чопер стыне і шлем трэснуты валяецца. Су-

20 рова зірнуў на іх Байкер, як месца злачынства апячатаў. Ніякавата адчуў сябе Ніка, аднак выгляду не падае: «Што з матацыклам, дзядзя?» Адказвае Чорны Байкер амаль чалавечым голасам: «На матацыклах макакі ездзяць, а ў мяне — дрэгстэр. Лёг, калі на балкон пуліў. Рагач упёрся — каб не гаршчок, то башню б знесла! Звяздзец, карацей». «Не кіксіся, дзядзя, лепш агучвай даступна, што з тваім дрэгстэрам!» Усміхнуўся Байкер і гаворыць сапраўды чалавечым голасам: «Паўтараю для лохаў: звяздзец, ланцуговая перадача накрылася!» Зірнуў Ніка: «Шасцяронка ў цябе цэлая, а ланцуг, можа, і мой падыдзе?» І дае Байкеру 525-ты ланцуг. «Дык падыдзе, блін!» — аптымістычна раве Байкер. «На, вазьмі яшчэ помпу ў запас. А не патрэбна самому — мотабратам падарыш або памяняеш на што-небудзь!»

Узбадзёрыўся Байкер, пачаў сваю жалязку рамантаваць. Сам на рабят не глядзіць, а прарочыць па-чорнаму: «Бачу, што на ўсіх болт забілі і зліняць ад усіх вырашылі. Толькі нікуды вы так не сыдзеце. Будзеце ад горада да горада вандраваць, а ўсюды адно і тое ж. І праз некаторы час, опанькі! — зноў апынецесь там, адкуль выйшлі!» «Што бакланіш, дзядзя? Ёсць канкрэтыка і пазітыў — падзяліся!» — Ніка зусім асмялеў.

А Чорны Байкер закрыў ланцуговую перадачу, вывеў моцыль на шашу, газануў, жыгануў пярэднім колам па асфальце аж да дыму, ухмыльнуўся і крычыць: «Сядайце на шпакоўню, батаны. Галовы ніжэй, і ў вохапку. А я стрэлку на сто-пяцьсот — і на пралёт!»

Ледзь паспелі сесці ды ўхапіцца Нэлька з Нікай. Так рвануў Байкер, што калі б пыл на аўтабанае быў, то і да раніцы не асеў бы!

Несліся яны праз горы-долы, рэкі-азёры, палі-лугі, пакуль у лесе не спыніліся. А колькі часу на той «пралёт» спатрэбілася — і ў «Гугле» не знойдзеш!

«Ну, ладушкі, батаны! — сказаў на развітанне Байкер. — Далей самі ідзіце, а мне яшчэ дадому даехаць трэба. Усё ў вас будзе хіп-хоп!» Выцягнуў з-за пазухі апельсін, падкінуў Нэльцы. І акселератарам: «Г-р-р! Г-р-р-р-р-р!»

Толькі і паспелі рабаты махнуць Байкеру на развітанне, як чорная касуха клёпкамі бліснула і чырвоная бандана за дрэвамі мільганула.

Прайшлі трохі лесам Нэлька і Ніка і выйшлі да ляснага возера, на беразе якога стаяў драўляны домік. Толькі да доміка наблізіліся — напераз Эгер са стрэльбай. «Хто такія? — грозным голасам крычыць. — Не

загадана, не дазволена, не ўказана!» — «Дык загадайце, дазвольце, укажыце, — просіць Нэлька. — Што ж так перажываць, добры чалавек?» А Егер сапраўды быў добрым і не любіў адно браканьераў, ды і то не ўсіх, а толькі тых, якія не ад нястачы здабываюць, а ад раскошы шалеюць.

Паглядзеў, людзі перад ім мірныя, шкоды ад іх ніякай, а карысць лесу — ад усіх, хто ў ім жыве. Таму што прыроду берагуць, калі яна становіцца домам. І дазволіў Нэльцы і Ніку ў доміку жыць, нават на работу прыняў на палову стаўкі, каб зялёны патруль наладжвалі і, калі што дзе трэба падправіць, дакладвалі. А больш з-за таго, каб да іх ніхто не чапляўся.

Так і жывуць Нэлька і Ніка з таго часу ў лясным доміку на беразе возера. Адно адным не налюбуюцца, не намітуюцца, ні перад кім не кланяюцца, нікому, апроч Добрага Егера, нічога не павінны, не абавязаны. А Егер да іх часам заходзіць, просіць у хросныя кліцаць, калі дзеткі з'являцца, чай з шакаладкай п'е.

Праўду сказала Сіня Бамжыха: кожную раніцу ў іхняй шафцы і шакалад, і чай з'яўляюцца, гэтак жа і іншыя прадукты. А ў Нікі — усялякі інструмент і матэрыял. Не многа, не мала — па патрэбе.

З апельсіна, якім Чорны Байкер пачаставаў, на беразе возера апельсінавы гай вырас. Таму што зімы тут не бывае. Ну хіба зрэдку і ненадоўга — на пару тыдняў, каб Новы год са снегам сустрэць, на каньках па возеры пакатацца... А пасля зноў усё квітнее.

Пэўна, хочацца запытацца: ці не мана ўсё гэта? Ну што вы! Мы людзі дарослыя, сур'ёзныя, занятыя. Хоць і хлусім пастаянна, але толькі дзеля ўласнай выгоды ці каб з пераплёту выкруціцца, а не абы языком аб зубы церці. Можа, цікава, што за тэрыторыя такая, на якой усё само па сабе з'яўляецца і апельсіны побач з бярозамі растуць? Дзе няма Нахабных Начальнікаў і Хітрых Гаспадароў, дзе не трэба ні ў офісе кіснуць, ні каля вітрыны пазяхаць?

У краіне Любові, Пяшчоты і Даверу жывуць Нэлька і Ніка, чаго і вам жадаю.

А геаграфічна такога месца на Зямлі, вядома, не існуе. І ў Сусвеце — наўрад. Я падманваць нікога не збіраюся — няма сэнсу!

Малюнкi **Вадзіма БАГРЫЯ**

Чым далей у лес...

Антон ТРАФІМОВІЧ

Мой тата — вайсковец. А я — не. І мой брат Якуб — таксама не вайсковец. І мой стрыечны брат Коля, тата якога міліцыянер, гэтаксама як і мы з Якубам не вайскоўцы, не міліцыянер. А вайскоўцы — людзі арганізаваныя, ве-е-е-льмі пунктуальныя, незвычайна правільныя. Педанты, урэшце. А я, мой брат Якуб і стрыечны брат Коля — не. Як дзедзі вайскоўца ды міліцыянера, мы далёкія ад арганізаванасці і педантызму. Гэта я да таго, што аднойчы ўся наша кампанія, у склад якой увайшлі мой тата-вайсковец, я, мой брат Якуб і стрыечны брат Коля, пайшла ў грыбы.

Хаджу ў грыбы я толькі з татам. Вырасшы ў ваенных гарадках, я прызвычаіўся да асфальта-бетоннага асяроддзя, арыентавання па картах, указальнікаў на вуліцах. Але ніяк не да дрэваў, імхоў ды камянёў, у акружэнні якіх сябе выдатна адчувае тата, што вырас у вёсцы, сярод лясоў.

І вось мы пайшлі ў лес. Гэта было недзе на мяжы Гродзенскай і Брэсцкай абласцей. Бліжэйшы вялікі населены пункт — мястэчка Ружаны. Да яго па дарозе — кіламетраў з дзесяць. З экіпіроўкі — плеценыя кошыкі, што зрабіў дзядулеў сусед Іван, па нажы на кожнага. І ўсё. Дзядуля давёз

нас да лесу, паказаў прыблізны кірунак, дзе можна яшчэ нарэзаць грыбоў, і дамовіўся прыехаць на тое ж месца праз дзве гадзіны, каб усім паспець на абед.

Было гэта гады з тры таму, чарговы асенні паход у грыбы, а таму мая памяць не зафіксавала першую гадзіну збору. Я не памятаю, ці было ў нас шмат грыбоў, ці былі мы стомленыя. Мая памяць пра тыя грыбы пачынаецца толькі са скрыжавання. Гэта быў пераломны момант у нашым паходзе. Мая інтуіцыя (а больш мне няма на што разлічваць у лесе), падказвала кірунак, адваротны таму, які абраў тата. А потым... Потым мы заблукалі. Гэта было другі раз у маім жыцці. Але першы раз з татам. Калі б гэта залежала ад мяне, дык не было б нічога дзіўнага. Але тата!.. Не, ён не быў вінаваты. Проста акрамя таго, што трэба было сачыць за мясцовасцю, ён перадусім сачыў за трыма дзедзьмі, якія разбегаліся ў розных напрамках па гэтай мясцовасці.

І мы пайшлі. Спачатку намагаліся як-небудзь выйсці на шляхі, якімі ўжо праходзілі. Але іх не было. Вызначальным для нас стаў указальнік у лесе. Проста сярод паляны стаяў слуп з намаляванай стрэлкай. Чамусьці ўсе — вай-

сковец тата, не-вайсковец я, не-вайсковец Якуб і не-міліцыянер Коля — адразу вырашылі, што гэтая стрэлка намаляваная менавіта для нас. І мы зноў пайшлі. І мы ішлі. Доўга. Не сустракаючы нікога. Толькі грыбы. Іх становілася ўсё болей, таму што людзі па гэтай частцы лесу не праходзілі. Ну хаця б таму, што велізарныя баравікі змаглі вырасці ў вышыню на 10 сантыметраў пасярод паляны. І чым далей у лес, тым болей грыбоў. У пэўны час мы нават забыліся на тое, што заблукалі, што нехта нас чакае: мы збіралі грыбы. Варта зазначыць, што ні ў каго з нас з сабой не было мабільнага тэлефона. Чаму — таксама ўжо не памятаю. Куды больш востра тады паўстала пытанне, што кошыкі напоўніліся да краёў, а грыбы ўсё не канчаліся. А мы ўсё не выходзілі на дарогу. Праз пэўны час мы выйшлі на яе!

Гэтая дарога вядзе хоць куды-небудзь. Вырашылі пайсці налева. Насустрач праехала машына з лодкай на прыцэпе. Добры знак — тут яшчэ водзяцца людзі. Дрэнны знак — з лодкай у гэтым раёне можна было ехаць толькі на раку Зяльвянку, якая ляжыць у процілеглым баку ад трасы, дзе нас ужо ці не з гадзіну чакае дзядуля.

«Ружанскі касцёл!», — ключавое слова, якое я ўзгадаю з таго дня. Гэта выкрыкнутае радаснае не-міліцыянер Коля. Мы выйшлі з лесу і апынуліся перад тым самым бліжэйшым вялікім населеным пунктам, ад

якога 10 км да дзядулевых «Жыгулёў», дзе сядзіць сам дзядуля і чакае нас.

Тата ўбачыў аб'ект, адносна якога можна было зарыентавацца. Улічыў дапушчаныя ў лесе памылкі — і пайшоў. Грыбы? Адставіць! Адпачынак? Адставіць! Дзікая яблыня? «Коля, мы хутка нармальную ежу будзем есці!», — кажа тата. То бок, таксама «Адставіць!»

Праз гадзіну, а можа, дзве, пераадолеўшы колькі кіламетраў, лінію электраперадач, мяжу Брэсцкай і Гродзенскай абласцей на трасе, мы, на шчасце, знайшлі аранжавыя «Жыгулі» і дзеда, занепакоенага куды больш за нас.

А ў гэтым годзе я зноў пайду ў лес. Ізноў з татам: ён ужо навучыўся арыентавацца ў лесе з трыма не-вайскоўцамі.

Малюнкi **Вадзіма БАГРЫЯ**

...! аб'якава

Вера ЕРМАКОВА

Паводле дадзеных Сусветнай арганізацыі аховы здароўя, ад гэтай хваробы сёння пакутуе прыкладна кожны пяты жыхар планеты. У кожных трох з гэтых пяці захворванне носіць хранічны характар, а значыць, вяртаецца зноў і зноў. Восем з дзесяці людзей, якія скончылі жыццё самагубствам, у той ці іншай ступені былі хворыя на гэтую хваробу. І не дзіўна, бо самыя распаўсюджаныя яе сімптомы — страта цікавасці да жыцця, цяжкасці ў камунікаванні, няздольнасць прымаць рашэнні і ажыццяўляць іх. З кожным годам у свеце колькасць ахвяр гэтай хваробы павялічваецца, і па прагнозах медыкаў праз дзесяць гадоў пакутаваць ад яе будзе ўжо кожны чацвёрты жыхар планеты. Вы ўжо здагадаліся, пра што гэта я? Так, пра дэпрэсію.

Ёсць дэпрэсія бытавая, нястрашная. Гэта калі нешта атрымліваецца не так, як марылася, сябры ўжо колькі часу не ўспамінаюць пра тваё існаванне, няма грошай на тое, чаго хочацца альбо проста ўстаў не з той нагі. І паняслося: у мяне хандра, у мяне дэпрэсія, пашкадуйце мяне, дайце цукерачку. Так пахандрыць час ад часу бывае нават прыемна: па-першае, потым жыццё падаецца яшчэ больш радасным, а па-другое, увага родных і блізкіх, прыцягнутая такім чынам, дае магчымасць адчуць сябе любімым і патрэбным.

Дарэчы, псіхалагі сцвярджаюць: для чалавека пе-

раходнага ўзросту абсалютна натуральныя перажыванні самоты, трывогі і роспачы. Разважанні пра сэнс існавання, жорсткасць і неразуменне навакольных, адчуванне сябе нейкім асаблівым, непадобным да астатніх — гэта нармальныя спадарожнікі падлетка. Нармальныя — да той пары, пакуль яны не замяняюць сабой уласна жыццё.

...Пятнаццацігадовы хлопец (назваём яго Алег) раптам пачаў прапускаць урокі. Кожны дзень ён збіраецца і ідзе ў школу, але потым або вяртаецца з паўдарогі, або проста бадзяецца днямі па вуліцах. Вярнуўшыся дамоў, або глядзіць тэлевізар гадзінамі, або перачытвае адны і тыя ж кнігі па

СЦЬ ДА ЖЫЦЦЯ

пяць-дзесяць разоў запар. Алег адмаўляецца займацца тым, што раней прыносіла яму радасць, не жадае кантактаваць з сябрамі, яму наогул пачало цяжка давацца любое камунікаванне. Стала складаным фармуляваць думкі, падбіраць патрэбныя словы. Наогул, ён не бачыць сэнсу ў тым, каб нешта тлумачыць бацькам, сябрам, настаўнікам.

На шчасце, Алег не застаўся сам-насам з хваробай. Яго маці своечасова заўважыла небяспечныя змены ў паводзінах сына і звярнулася да псіхолага, які працуе з падлеткамі. Сёння хлопец праходзіць курс спецыяльнага лячэння, і ёсць усе падставы спадзявацца, што хвароба будзе пераможана.

На жаль, далёка не кожная ахвяра дэпрэсіі можа пахваліцца такімі ж, як у Алега, уважлівымі блізкімі. Часта чалавек паўстае перад неабходнасцю самастойна змагацца з дэпрэсіяй. Што ў такім выпадку рабіць?

Крок першы: распазнаць

Дэпрэсія — каварная хвароба. Яна добра ведае, што чым пазней яе заўважаць, тым больш складаным і працяглым будзе лячэнне, і таму робіць усё, каб патэнцыяльная ахвяра як

мага больш доўга не звяртала ўвагу на стан свайго здароўя. Дрэжны настрой, санлівасць, абыякавасць да таго, што адбываецца. Усё гэта так лёгка спісаць на вонкавыя акалічнасці, усім гэтым так лёгка пагарджаць! Між тым, кожны з названых сімптомаў (і яшчэ шэраг іншых) — спадарожнік Яе Вялікасці Дэпрэсіі.

Праверце сябе: калі на працягу доўгага часу (тры тыдні і больш) вы адчуваеце:

- ⊗ бездапаможнасць;
- ⊗ безнадзейнасць;
- ⊗ праблемы са сном (цяжка заснуць вечарам або днём увесь час хочацца спаць);
- ⊗ прыкметна павышаны ці паніжаны апетыт;
- ⊗ фізічную слабасць;
- ⊗ зніжэнне пачуцця ўласнай годнасці;
- ⊗ цяжкасці ў кіраванні гневам;
- ⊗ зніжэнне ўвагі (цяжка сканцэнтравацца на чым-небудзь, не атрымліваецца доўга — больш за паўгадзіны — займацца адной і той жа справай);
- ⊗ тугу (на працягу сутак і болей), —

магчыма, вы таксама трапілі ў пастку дэпрэсіі. Запытайцеся ў тых, каму давяраеце, ці не заўважылі яны перамен у вашых паводзінах або знешнім выглядзе. Можна з'явіўся патухлы позірк, ваша міміка стала невыразнай, а рэакцыі — затарможанымі? Адным словам, калі вы знайшлі сябе больш за тры з вышэйпералічаных прыкмет, можна з вялікай доляй верагоднасці сцвярджаць аб дэпрэсіі.

ца святла. І калі здолееш назваць яе па імені, калі зразумееш, што ўсё гэта — калючае, балючае, няёмкае і страшнае — проста хвароба, ад якой ёсць лекі, жыць адразу становіцца прасцей. Таму першае, што раяць спецыялісты: памятаць пра хваропаводзінах або знешнім выглядзе. Можна так цяжка сёння не таму, што жыццё у вас з'явіўся патухлы дрэннае, а таму, што я хворы. Гэтак позірк, ваша міміка стала не будзе заўсёды, мне дапамогуць, невыразнай, а рэакцыі — мне ўжо дапамагаюць, аднойчы гэта затарможанымі? Адным скончыцца.

Падкрэсліваем: вельмі важна, усвядоміўшы наяўнасць дэпрэсіі, спыніць «спуск» і зафіксаваць хваробу. Каб потым было лягчэй узняцца.

Крок другі: зафіксаваць

Чалавеку, які перажывае дэпрэсію, не пазаздросціш: тое, што для здаровага — рэаліі нармальнага жыцця, для яго — пакуты і страх. І самы моцны страх — апасенні, што інакш ужо не будзе ніколі, што гэты жахлівы стан — назаўсёды. На шчасце, дэпрэсія, як таракан, больш за ўсё баіць

Крок трэці: пераадолець

Дэпрэсія не лечыцца хатнімі метадамі — гэта трэба цвёрда засвоіць. Дэпрэсія — цяжкае захворванне, якое можа быць выклікана адной (рэдка) або комплексам (часцей) прычын і лечыцца толькі пад наглядом урача. Гэту хваробу можа справакаваць гарманаль-

нае парушэнне — і ў гэтым выпадку дастаткова будзе прайсці медыкаментознае лячэнне. А можа першапрычынай дэпрэсіі стаць цяжкая траўма: канфлікт дома або ў школе, смерць блізкага чалавека, развод бацькоў, няздольнасць пабудаваць нармальныя адносіны з аднакласнікамі. У такім выпадку мала проста пазбавіцца сімптомаў, трэба выпрацаваць мадэль паводзін, якая стане своеасаблівай страхоўкай ад паўтарэння цяжкай сітуацыі. І зноў жа, распрацаваць такую мадэль магчыма толькі з дапамогай спецыяліста. Такім чынам, абавязковым крокам да выздараўлення павінен стаць візіт да псіхолага, спачатку, магчыма, школьнага.

А вось паралельна трэба выкарасквацца з дэпрэсіі і самому. Прытрымліваючыся прыведзеных ніжэй парад, можна пэўным чынам аслабіць сімптомы захворвання і зрабіць сваё жыццё трохі прасцейшым. Вам дапамогуць рэгулярныя заняткі

спортам (падчас фізічных нагрузак выпрацоўваецца сератанін, так званы гармон шчасця), строгі рэжым дня (нават не вельмі важныя справы адцягнуць увагу ад хваробы, створаць ілюзію нармальнага, паўнаўнаважнага жыцця, дадуць магчымасць адчуць сябе часткай соцыуму).

Яшчэ адзін саюзнік у барацьбе з дэпрэсіяй — вашы ўласныя жаданні. Так-так, менавіта здольнасць распазнаваць і выконваць свае жаданні знікае пры дэпрэсіі ў першую чаргу. Паспрабуйце як мага часцей прыслухоўвацца да сябе, каб зразумець: «Чаго мне хочацца ў гэты момант? А чаго мне хацелася б увечары?» І высветленыя такім чынам жаданні задавальняйце абавязкова — гэта не капрызы, гэта істотная неабходнасць, свайго роду лекі.

Дэпрэсія — даволі цяжкае захворванне, так. Але жыццё вартае таго, каб яе пераадолець.

ЦЫГАРЭТКІ НЕ БУДЗЕ!

Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ

Ты стаіш у школьнай прыбіральні ці на пустцы, што за стадыёнам, а нехта з сяброў выцягвае з кішэні пачак цыгарэт: «Будзеш!» Табе не вельмі хочацца паліць (ты ўжо спрабаваў аднойчы, і гэта нясмачна), але ж аўтарытэт у кампаніі... Табе не хочацца, каб сябры падумалі, што ты маленькі, альбо што ты баішся бацькоў, альбо што ты ботан і зануда. Ці можна захаваць аўтарытэт, адмовіўшыся? Можна, калі вы падпісалі СМАРТ-кантракт.

Мы, што ніжэй падпісаліся...

Кантрактную сістэму, якая дазваляе з гонарам адмовіцца ад цыгарэты, прыдумалі ў Швецыі больш як дзесяць гадоў таму.

Яе сутнасць заключаецца ў тым, што падлетак падпісвае кантракт, згодна з якім ён не будзе паліць, ужываць алкаголь і наркатычныя рэчывы. Калі падлетак выконвае ўмовы кантракта, то атрымлівае

Кратковременные последствия потребления алкоголя:

1. Головная боль
2. Сухость в горле
3. Ощущение головокружения
4. Усталость
5. Охлаждение
6. Лемлек становіцца некаардычным
7. Неприглядный вид на утро
8. Случайные падения
9. Зависимость
10. Мелкие шрамы
11. Гормональные нарушения
12. Зависимость от алкоголя
13. Потеря интереса к жизни
14. Семья

Долгосрочные последствия потребления алкоголя:

1. Сильная головная боль
2. Ухудшение зрения
3. Ухудшение слуха
4. Ухудшение памяти
5. Ухудшение аппетита
6. Ухудшение сна
7. Ухудшение настроения
8. Ухудшение внешнего вида
9. Ухудшение успеваемости
10. Ухудшение успеваемости
11. Ухудшение успеваемости
12. Ухудшение успеваемости
13. Ухудшение успеваемости
14. Ухудшение успеваемости
15. Ухудшение успеваемости

за свае паводзіны бонусы: скідкі ў пэўных крамах і кавярнях, магчымасць паўдзельнічаць у вандароўках, дыскатэках, паходах у кіно. Калі ж тынэйджэр умовы парушае, то ён пазбаўляецца магчымасці прымаць удзел ва ўсіх гэтых мерапрыемствах разам з сябрамі, якія аказаліся больш стойкімі.

Што такое добра і што такое дрэнна?

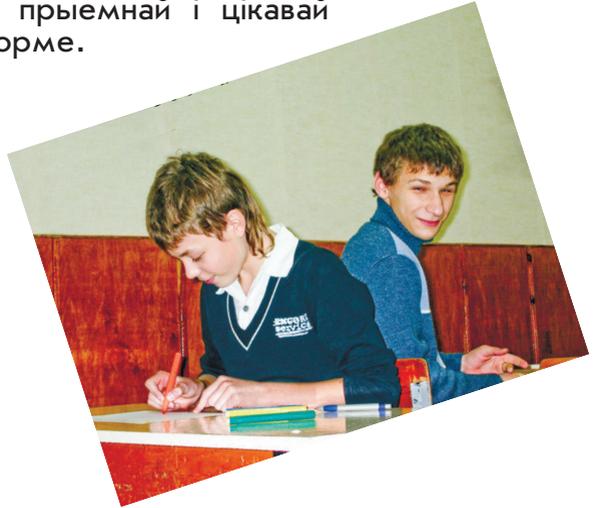
У Швецыі такія кантракты падпісалі больш як 30000 падлеткаў і іх бацькоў. На Беларусі пакуль што налічваецца 300 чалавек, але папулярнасць метаду расце. Самымі актыўнымі сталі падлеткі і кіраўнікі клубаў у Мінску, Брэсце, Барысаве і Пінску.

Кіраўнік Пінскага клуба Надзея Сярэдзіч-Дзяргач сустракаецца са сваімі «кантрактнікамі» раз на тыдзень. Разам яны практыкуюць новыя гульнявыя метадыкі, размаўляюць на самыя розныя тэмы, глядзяць кіно, якое потым абмяркоўваюць. У клуб можна прыйсці з любой праблемай, папрасіць парады і быць упэўненым, што тваё асабістае не стане вядома ўсім аднакласнікам. Сярод бонусаў, якімі заахвочваюць станоўчыя паводзіны падлеткаў, акрамя гэтых сустрэч бясплатнае наведванне Лядовага палаца, паходы ў піцэрыю, экскурсія ў аквапарк, паездка ў тэатр, а таксама дыскатэкі.

Дарослыя лідэры праграмы лічаць, што падлетак, які запаліў цыгарэту, стаў на першую прыступку асацыяльных паводзін — яго ўяўленні пра тое, што такое добра і што такое дрэнна, змяня-

юцца, і далей ён можа здзейсніць іншыя дрэнныя ўчынкі, якія могуць пашкодзіць як яго жыццю, так і жыццю людзей побач: ад злоўжывання алкаголем ды іншымі наркатычнымі рэчывамі да злачынстваў рознай ступені цяжкасці.

Мэта заключэння кантракта — засцерагчы падлетка ад такой сумнай будучыні ў вельмі прыемнай і цікавай форме.

А схлусіць можна?

Гэта пытанне аднымі з першых задаюць тыя, каму распавядаюць пра незвычайны метады. Па вялікім рахунку можна — ніхто не кантралюе ўдзельнікаў гестапаўскімі метадамі. Аднак у атмасферы абсалютнага даверу рабіць гэта нікому не хочацца. І звычайна падлеткі, якія праштрафіліся, самі прыходзяць да кіраўніка і распавядаюць яму пра парушэнне. У такім выпадку яны пазбаўляюцца права прымаць удзел у мерапрыемствах клуба на тры месяцы. І потым не могуць дачакацца, калі ж яны скончацца... Ёсць і зусім маленькі працэнт тых, хто не вытрымаў умоў і сышоў з клуба. Але

большасць з задавальненнем выконвае абавязкі і ўсведамляе першую дарослую адказнасць «па кантракце» ў сваім жыцці.

Дзе мне падпісаць?

У нашай краіне метады SMART прапагандуюць і ажыццяўляюць Прадстаўніцтва агульнаадукацыйна-наглядаўнага аб'яднання «КРЫС» у Беларусі і Беларускае грамадскае

аб'яднанне «Рэспубліка без наркатыкаў». І калі знойдуцца жадаючыя падпісаць кантракт, а таксама жадаючыя дапамагчы ў арганізацыі рэгулярных сустрэч і бонусных мерапрыемстваў і прасачыць за выкананнем умоў, то клуб SMART можа быць арганізаваны дзе заўгодна: і ў маленькай вёсачцы, і ў вялікай сталічнай школе. Для ўсіх зацікаўленых «Бярозка» друкуе ўзор кантракта і далучаецца да заклікаў лідэраў праекта: танчыць ды есці цукеркі, а не паліць...

Ты стаіш у школьнай прыбіральні ці на пустцы, што за стадыёнам, а нехта з сяброў выцягвае з кішэнні пачак цыгарэт: «Будзеш?» І тут ты аўтарытэтна заяўляеш: «Не-е-е-е, у мяне кантракт!»

Кантракт

Паміж клубам «СМАРТ» і падлеткам

Імя і прозвішча падлетка друкаванымі літарамі

Адрас падлетка: г. _____, вул. _____, Д. _____, кв. _____

Хатні тэлефон _____

Школа _____ Клас _____ узрост _____.

**Падлетак, які падпісаў кантракт,
абавязаны ў перыяд з _____ па _____**

- **не курыць;**
- **не ўжываць алкагольныя напоі;**
- **не ўжываць наркатычныя і таксічныя рэчывы.**

Мае права падчас дзеяння кантракта:

- стаць **членам Клуба «СМАРТ»;**
- прымаць **актыўны ўдзел** у мерапрыемствах Клуба «СМАРТ»;
- **працягнуць** дадзены кантракт;
- перарваць дзеянне кантракта са зваротам членскага білета.

Клуб «СМАРТ» абавязаны на тэрмін дзеяння дадзенага кантракта:

- **своечасова інфармаваць падлетка, які падпісаў кантракт, пра плануемыя** мерапрыемствы Клуба.

У выпадку парушэння ўмоў кантракта членства падлетка ў Клубе «СМАРТ» перапыняецца, а членскі білет забіраецца.

Праз 3 (тры) месяцы па жаданні падлетка членства ў Клубе можа быць адноўлена.

Подпіс падлетка

Прозвішча, імя, імя па бацьку
кіраўніка
Клуба «СМАРТ»

Я пазнаёміўся (лася)
са зместам дадзенага кантракта
і буду садзейнічаць выкананню
яго ўмоў маёй дачкой/ маім сынам

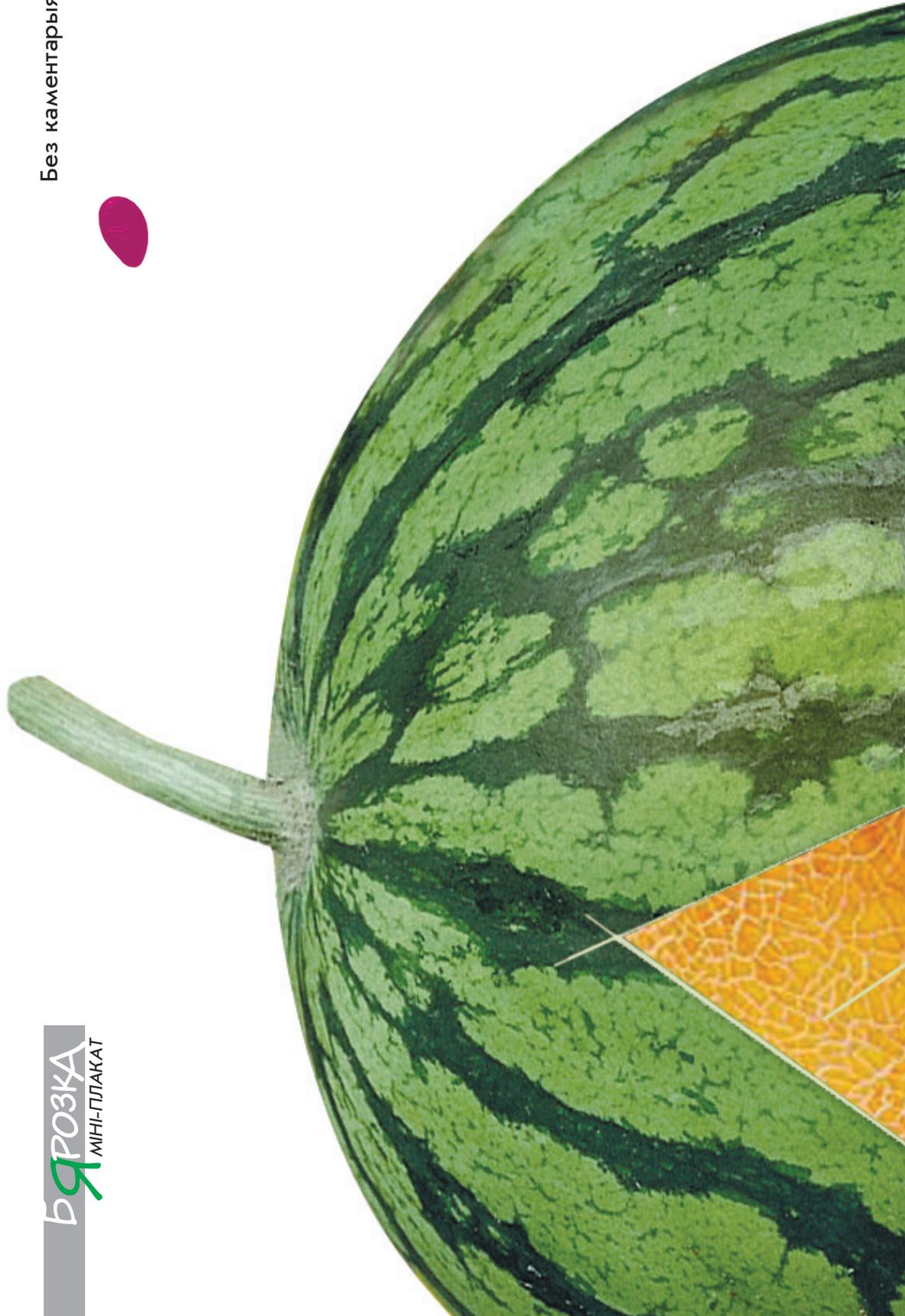
Імя, імя па-бацьку і прозвішча аднаго з бацькоў
друкаванымі літарамі і подпіс

Дадзены кантракт заключаецца толькі з асобамі ва ўзросце да 18 гадоў (уключна)

Без каментарыў

БЯРОЗКА
МІНІ-ПЛАКАТ

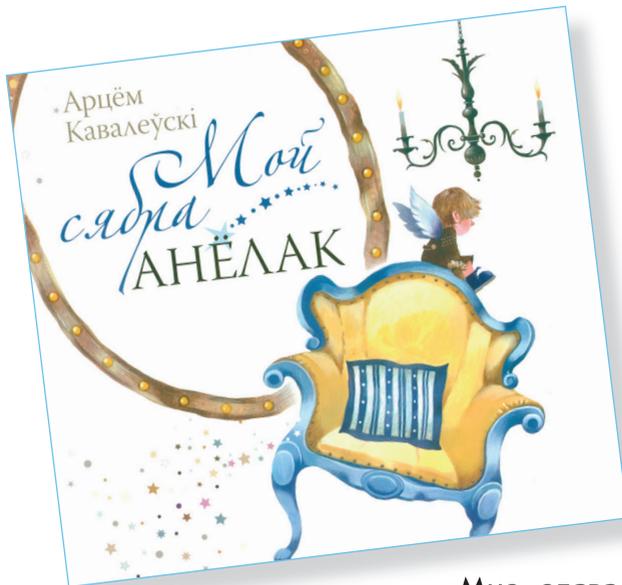

Ведай нашых!

Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ

Што супрацоўнікі «Бярозкі» робяць у вольны ад працы час? Пішуць кнігі! Гэтым разам на вашай кніжнай паліцы з'яўляюцца паэтычная і казачная навінкі.

«Мне здавалася, што анёлы — гэта такія напаяўпразрыстыя, пухнатыя, рахманыя істоты, якія лёгка лунаюць па-над зямлёю і зрэдку з'яўляюцца ў маіх фантастычных снах. Ішоў час. Я чытаў кніжкі, размаўляў з мудрымі людзьмі, падарожнічаў і... аднойчы прачнуўся дарослым. Менавіта з кніжак і ад мудрых людзей я даведаўся, што анёлы — гэта не нейкія там аблогі, а незвычайныя нябачныя істоты. Гэтак жа сама, як і мы, людзі, анёлы створаны Богам...»

Мудры паэт Арцём Кавалеўскі напісаў кніжку пра анёлкаў. Анёлак-турыст вандруе па яе ста-

ронках на ровары. Анёлак-Сакрат задуменна сядзіць пад дрэвам. Анёлак Рома сачыняе музыку, а анёлак-мастак малюе.

Чытаць рэкамендуецца ўсім, хто хоча пабываць у незвычайным свеце анёлкаў — свеце з валізаў, падарункаў, бабуліных камодаў, утульных крэслаў, замёрзлых шыбаў, усмешак, лісточкаў, зорчак — у свеце сяброўства, які дапамагла Арцёму Кавалеўскаму ўвасобіць у кніжцы мастак Дар'я Чарняўская. І ўсім, каму патрэбны анёлак-ахоўнік за плячыма.

Як стаць першай прыгажуняй? Пра гэта дакладна ведае пісьменніца Алена Масла, чым і падзялілася ў сваёй кнізе казак «Першая прыгажуня». Альясы, што растуць на падваконнях маленькай вёсачкі Мілашова; людзі, якія здолелі перамагчы страх; прынец, які закахаўся ў ненафарбаваную дзяўчыну і пагадзіўся жыць з ёй у леснічоўцы — героі казак дапамогуць усім жадаючым выйграць конкурс жыццёвай прыгажосці і стаць разумнымі, шчаслівымі, вясельымі, здольнымі спачуваць.

Пабачыць герояў чароўнага свету казак Алены Масла чытачам дапамагла мастак Тамара Шэлест. Са старонак на нас пазіраюць хітраваты Пан Павучыд-

ла; хохлікі-кітайцы, схаваныя ў ліхтарык; стары Вадзянік і яго служкі рыбіны. Гэтыя героі прынеслі мастаку важную перамогу — па выніках Нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі-2009» Тамара Шэлест прызнана лепшым ілюстратарам.

Чытаць рэкамендуецца ўсім, для каго казка — падказка.

Абедзве кнігі — навінкі РВУ «Літаратура і Мастацтва».

«Гукі і згадкі маленства» — з мядзведзікамі!

Алена МАСЛА

Кніга шведскіх аўтараў Юі і Томаса Вісландэраў «Малы і Мядзведзік» не для тых, хто хоча хутчэй вырасці і стаць дарослым. І не для тых, хто лічыць, што дарослыя ва ўсім разумнейшыя за дзяцей і таму павінны за іх усё вырашаць. Яна для тых, хто марыць не развітвацца з краінай Маленства.

Менавіта такія людзі і сабраліся на прэзентацыях кнігі ў Цэнтральнай дзіцячай бібліятэцы г. Мінска і ў Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь падчас Дзён шведскай культуры ў Беларусі, якія праходзілі ў маі-чэрвені. Выданне кнігі — сумесны праект РВУ «Літаратура і Мастацтва» і Пасольства Швецыі ў Беларусі. Падарункам да выхаду кнігі стаўся і прыезд Юі Вісландэра ў Мінск.

36 Юя і Томас Вісландэры — адны з самых папулярных шведскіх аўтараў не толькі ў сябе на радзіме, але і далёка за яе межамі. Яны шмат працавалі з дзіцячай аўдыторыяй, якая і натхніла іх на стварэнне ўласных твораў для дзетак. З 1975 года Юя і Томас Вісландэры пачалі публікаваць свае апавяданні і песні, а таксама рыхтаваць радыё- і тэлешоу для малых слухачоў і глядачоў.

Юя ВИСЛАНДЭР распавядае гісторыі пра сваіх літаратурных герояў

Услед за шэрагам радыёперадач пра Маці Му, Крумкача і Малога ў 1990 годзе з'явілася першая кніга «Малы і Мядзведзік», галоўным героем якой стаў Малы. Гэта кніга — адна з улюбёных у Швецыі. Аўтары з неверагоднай увагай і павагай да

асобы Малога расказваюць пра свет яго захапленняў, мар, прыдумак і гульняў.

Пра ўсё, што адбываецца за дзень, Малы распавядае свайму Мядзведзіку. Таму не дзіўна, што арганізатары прэзентацыі запрашалі на свята не проста гасцей і выступоўцаў, але і любімыя цацкі дзяцей розных краін — мядзведзікаў!

Мядзведзікі збіраюцца на прэзентацыю

Высветлілася, што жывуць яны ў кожнай сям'і і таксама нямала сакрэтаў і шчырасцей выслухалі ад дарослых, калі тыя былі дзецьмі. Сярод прысутных мядзведзікаў былі і шасцідзесяцігадовы ветэран (гаспадыня распавяла, што перад выхадам у свет яму пачысцілі лапы і дзе-нідзе зашылі футра), і зусім юныя асобы. Менавіта мядзведзікі і дапамаглі стварыць настрой, неабходны для вандроўкі ў свет, дарагі кожнаму, — свет уласнага маленства.

Па-беларуску «Малы і Мядзведзік» «загаварылі» дзякуючы перакладчыцы Надзеі Кандрусевіч. Цудоўна гучалі дыялогі на беларускай мове Малога і яго сяброўкі Білан у сцэнках, разыгра-

Аўтографы аўтаркі атрымліваюць артысты з узорнага тэатра «Сіняя птушка»

ных вучнямі СШ № 67 г. Мінска на сустрэчы з Юяй Вісландэр у Цэнтральнай дзіцячай бібліятэцы!

Прэзентацыя ў Нацыянальнай бібліятэцы называлася «Гукі і згадкі маленства». Адкрылася яна «Танцам з мядзведзікамі», які выканалі юныя артысты ўзорнага тэатра «Сіняя птушка». Гукавымі

асацыяцыямі ад прачытанай кнігі дзяліўся музыка, мультыінструменталіст Яраш Малішэўскі. Настрой падчас прыгод Малога ў кнізе агучваўся з дапамогаю то дуды, то дудачкі, то акарыны... А ў канцы прэзентацыі прагучала «Беларуска-шведская калыханка» пад гітару.

Стэфан ЭРЫКСАН, Надзвычайны і паўнамоцны пасол Швецыі ў Беларусі, з любімым мядзведзікам старэйшай дачкі

Дарослыя ў Краіне маленства, або Фотасесія з мядзведзікамі

БЕЛАРУСКА-ШВЕДСКАЯ КАЛЫХАНКА

Словы Аксаны СПРЫНЧАН
Музыка Яраша МАЛІШЭЎСКАГА

Любы, любы мой мядзведзік,
Беларусік або шведзік,
Пачыталі з табой кніжкі,
Пазбіралі ў лесе шышкі.

Прыпеў:

А цяпер хай сон ідзе,
Калыханку хай вядзе.
Баю-баю, баю-бай,
Мой мядзведзік, засынай.

Любы, любы мой мядзведзік,
Беларусік, а не шведзік.
Сон са Швецыі імкнецца,
У Беларусі спаць кладзецца.

Прыпеў.

Любы, любы мой мядзведзік,
Хай не беларусік — шведзік.
З Беларусі сон злятае,
Шведскіх дзетак калыхае.

Прыпеў.

Фота **Вольгі ВЯЖЭВІЧ**

«Слаўся, Дзяржыншчына!»

Слаўся, Дзяржыншчына!

Слаўся, наш горад.

Найвышэйшы куток беларускай зямлі.
Квітней і расці на свабодных прасторах.

На шчасце ўсім нам і нашчадкам жыві.

(з гімна Дзяржыншчыны)

Дзяржынская зямля ўзгадала цэлую плеяду цудоўных беларускіх пісьменнікаў, творы якіх сталі класікай айчыннай літаратуры. Гэта Карусь Каганец і Лукаш Калюга, Мікола Ермаловіч і Станіслаў Шушкевіч. У Дзяржынску (колішнім Койданаве) нарадзіліся і сталі вядомымі літаратарамі Артур Вольскі і Адам Глобус, у гарадскім вучылішчы Койданава сталаў талент найслыннейшага беларускага байкапісца Кандрата Крапівы, а Змітрок Бядуля вельмі любіў наведваць знакамітыя ва ўсёй акрузе койданаўскія кірмашы.

Шаноўныя сябры, у сённяшнім «Вераску» мы прадстаўляем вашай увазе вершы, напісаныя юнымі аўтарамі Дзяржынска і Дзяржынскага раёна. Усе творы прасякнутыя шчырай любоўю да роднага краю, замілаваннем непаўторнай прыродай Дзяржыншчыны і клопатамі і пра яе будучыню.

Арцём КАВАЛЕЎСКИ

Мая вёска

Вельмі хораша у вёсцы,
Асабліва калі лета.
Не патрэбна быць паэтам,
Каб паведаміць пра гэта.

Сам жыву я у Дзяржынску,
Але блізка мне да сэрца
Вёска, дзе жыве бабуля.
Волмаю яна завецца.

Птушкі песенькі спяваюць.
Сонца раненька ўстае.
Кветкі ў лузе зацвітаюць.
Певень голас падае.

Анастасія
Ждановіч,
Грычынскі
дзіцячы сад –
базавая школа

Я прачнуўся вельмі рана.
Вуду ўзяў, хутчэй пабег.
Па дарозе нечакана
Мне сустрэўся друг Цімох.

Ён таксама, як і я,
Любіць рыбу палавіць,
Шматок сала з хлебам з'есці,
Сырадойчыкам запіць.

А пасля ідзём у лес.
Ягады, грыбы збіраем,
Трохі зморымся на сонцы —
У цяньку адпачываем.

Вось ужо абед на носе,
Мы спяшаемся дахаты,
Памагчы на сенакосе —
Я ў бабулі замест таты.

Сена ў валкі заграбаю
І хутчэй бягу на пашу.
У аглоблі запрагаю
Я кабылку Зосю нашу.

Не паспеем азірнуцца —
Сонейка за лес садзіцца.
Як прыемна апынуцца
Вечарком каля вадзіцы!

Ну а тут патрэбна слухаць:
Не знайсці такія словы,
Перадаць каб дасканала
Жабінай сакрэты мовы.

А як смачна павячэраць
Бульбай печанай з кастра.
Па вадзе туман кладзецца —
Мне адпачываць пара.

Андрэй ЛОБАЧ,
гімназія № 1 г. Дзяржынска

Станькаўскі парк

Ахутаны сівою даўніной
На беразе рачулкі ціхапльынай,
Як вартаўнік, пільнуе ён спакой,
Захоўвае легенды і быліны.

Нямала звездаў на сваім вяку,
Было шмат страт і засталіся раны,
А ён усё ўглядаецца ў раку,
Як пазірае на дзяўчыну закаханы.

Хоць не адна прабегла сотня год,
Няўхільна ён спакой аберагае.
Расце тут дуб, сасна, бяроза, клён,
І уздымаецца ялінка маладая.

Жыві, мой парк, шумі, спявай, красуй
Зімою, летам, восенню, вясною!
А хвалі рэчкі ціха ў даль плывуць,
Зачараваныя тваёй красою.

Ала БУРАК,
Станькаўская СШ імя Марата Казея

«Вёска Глухаўшчына».
Вольга Налейка,
гімназія г. Дзяржынска

40 **Дзяржынскі край**

Дзяржынскі край! Цудоўны край!
Мяне тут маці нарадзіла.
І я хачу, каб з кожным днём
Тут сонейка ярчэй свяціла.

Люблю багатыя лясы,
Палі, дзе жыта каласіцца.
І ранак з кроплямі расы,
І пах сасновае жывіцы.

Я сэрцам да цябе імкнуся,
І ў думках ты заўжды са мной,
Дзяржыншчына! Табой я ганаруся!
Край мілы, непаўторны мой!

Данііл БЕЛЬСКІ,
Томкавіцкі дзіцячы сад –
сярэдня школа

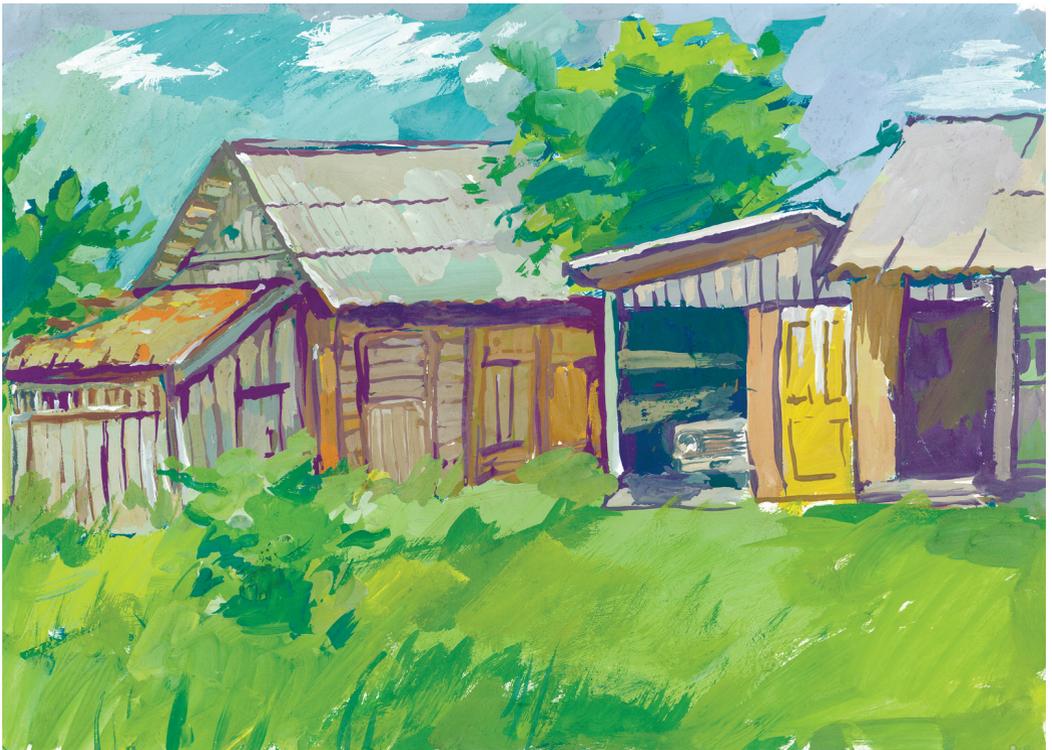
Прыгажосць

Выйшла раніцай у школу
І замерла: што за цуд?
Быццам чараўнік вясёлы
Паразвешваў срэбра тут.

На галінках, на ялінках,
На кустах і правадах —
Ззяе ўсё, усё ў ільдзінках,
Так прыгожа, проста — ах!

Радасна у наваколлі:
Сонца ззяе, снег рыпіць.
На прыволлі, на раздоллі
Добра мне з сябрамі жыць.

Аліна ПАРХІМОВІЧ,
Дзямідавіцкі дзіцячы сад –
сярэдня школа

«Дом маёй бабулі. Вёска Макаўцы». Аляксей Кот, гімназія г. Дзяржынска

«Ціхая альтанка
старажытнага парку».
Яўген Міронаў,
Станькаўскі дзіцячы дом

Жэсць

Каля вёскі спрадвеку цякла
Жэсць — рачулка вясёлая, звонкая.
Сустракала ўсплёскамі хваль
Рыбака, і дзяўчынку, і хлопчыка.

Задзіўляла мурожнай травой,
Што да роўнядзі воднай гарнулася.
І вярба, што стаяла над ёй,
Веццем свежасці выпіць імкнулася.

Тут і рыба, і птушкі вадзіліся,
У спакоі і згодзе жылі.
Над вадою празрыстай насіліся
Матылі, камары і стрыжы.

Што ж зрабілася, рэчка, з табою?
Сэрца стыне маё ад болю...
Чаратамі ты ўся зарасла,
Рэчка Жэсць! Рачулка мая!

На свет цэлы мне хочацца крыкнуць:
— Не давайце вы рэкам знікнуць!
Жыць павінны мы ў шчырай згодзе
З лугам, рэчкай, красой у прыродзе!

Анастасія ЖДАНОВІЧ,
Грычынскі дзіцячы сад —
базавая школа

«Гурт "Суседзі"». Святлана Лецецкая, СШ № 4 г. Дзяржынска

Людвіччыны каласкі

Таццяна ЛАБАДА,
загадчык філіяла Літаратурнага музея
Максіма Багдановіча «Беларуская хатка»

Якія дзіцячыя часопісы читалі нашы бабулі і прабабулі? Хто першым пачаў выдаваць беларускі адрывны календар? Што гэта за «Беларуска-польска-расейска-лацінскі батанічны слоўнік» і хто яго склаў? Пра ўсё гэта з лёгкасцю і вялікай ахвотай да 8 кастрычніка 1991 года магла расказаць цудоўная асоба, якая была сведкай шматлікіх цікавых падзей, ведала многіх пісьменнікаў, дзеячаў мастацтва, навукоўцаў, — Зоська Верас. Каб атрымаць вестачку з мінулага, да яе ў лясную хатку на Панарах, што пад Вільнюсам, прыезджалі гісторыкі, літаратары і проста цікаўныя людзі. Бо да канца дзён (а пражыла яна крыху больш за 99 гадоў) Зоська Верас захавала светлую галаву і кожны раз даставала са скарбонкі сваёй памяці што-небудзь захапляльнае і каштоўнае.

Нарадзілася будучая пісьменніца 30 верасня 1892 года на Украіне

ў мястэчку Меджыбаж у сям'і капітана царскай арміі Антона Сівіцкага з Гродна і шляхцянікі Эміліі Садоўскай. Пры хрышчэнні дзяўчынцы далі імя Людвіка, а бацькі звалі яе проста Людка. У сям'і ўсе адно аднаго любілі, паважалі і разумелі. Дома Сівіцкія размаўлялі па-польску. Бацька захапляўся польскай і рускай літаратурай. І гэта бясспрэчна паўплывала на Людвіку. Акрамя таго, бацька часта браў дачку ў вандроўкі па горадзе, у падарожжы па яго ваколіцах і па Нёмане. А дома прапаноўваў дзяўчынцы апісаць убачанае, свае думкі і пачуцці. Калі Людвіцы было каля

Зоська Верас у лясной хатцы

9-10 гадоў, гэтыя вопыты выліліся ў першыя вершы і апавяданні. Пісала яна тады па-польску.

Ужо з дзяцінства Людвіка зацікавілася прыродай. Прыязджаючы летам на радзіму бацькі, на вялікай дзядулевай пасецы ў Альхоўніках збірала прыгожыя кветкі і духмяныя зёлкі, з цікаўнасцю сачыла за бясконцай працай пчол, якія карпатліва назапашвалі салодкі нектар. Усур'ёз вывучаць прыроду дванаццацігадовая даследчыца пачала ў біялагічным гуртку камерцыйнага вучылішча ў Кіеве. Там жа ў літаратурным часопісе «Пралеска», які выпускалі навучэнцы, у 1907 годзе надрукавана яе першая прыродазнаўчая замалёўка «Каляндар вясны».

А калі сям'я пераехала ў Гродна і Людвіка паступіла ў прыватную жаночую гімназію, дзяўчына прычынілася да беларускага сло-

ва. Штуршком да гэтага пажыццёвага захаплення стала знаёмства з кнігамі Францішка Багушэвіча «Дудка беларуская» і «Смык беларускі», а таксама газетай «Наша ніва». У 1911 годзе ў «Нашай ніве» пад псеўданімам Мірко Людвіка публікуе свае першыя вершы на беларускай мове «Песня сіраты», «Ветру», а таксама апавяданне «Дайце мне прыязн людскую!»

Людвіка і яе сябры жадалі, каб сярод беларускага насельніцтва было больш патрыётаў, якія ведалі б гісторыю і культуру роднага краю. Гэтыя юнакі і дзяўчаты стварылі Гродзенскі гурток беларускай моладзі. У яго адразу ўвайшлі гімназісты старэйшых класаў, а пасля і малодшых. Старэйшыя вучылі малодшых чытаць па-беларуску, пісалі з імі дыктоўкі, знаёмілі з беларускімі вершамі, раз на месяц

Рамуальд ЗЯМКЕВІЧ, Гальяш ЛЕУЧЫК і Людвіка СІВІЦКАЯ падчас вучобы ў Варшаве

Людвіка СІВІЦКАЯ. 1912

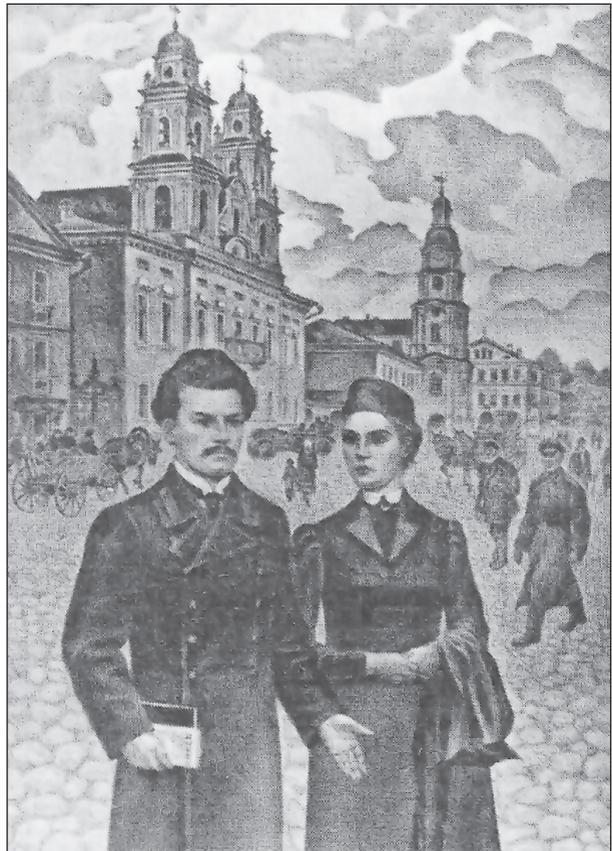
ладзілі вечарыны з дэкламацыяй, спевамі і гульнямі. Людвіка Сівіцкая была вельмі ініцыятыўная і адказная. Яна загавала гурткоўскай бібліятэкай, удзельнічала ў падрыхтоўцы і выданні альманаха «Колас беларускай нівы». Акрамя таго, дзяўчына перакладала з польскай мовы на беларускую аднаактовыя п'есы для драматычнага гуртка і сама іграла ў тых спектаклях. Для сялян, якія прыходзілі на канцэрты, тэатр на роднай мове быў навіною. І таму на выступленнях было заўсёды шматлюдна. Удзячныя глядачы дапамагалі рэквізітам, падтрымлівалі добрым словам.

Пасля заканчэння гімназіі Людвіка вывучала прыродазнаўства на курсах «Агародніцтва, садоводства і пчалярства» ў Варшаве. Там у вольны ад вучобы час складала свой асабісты батанічны слоўнік, запісваючы побач з лацінскімі і польскімі назвамі адпаведныя ім беларускія. Потым гэтая яе праца — «Беларуска-польска-расейска-лацінскі батанічны слоўнік» (1924 г.) — стане навуковай каштоўнасцю і цалкам увойдзе ў «Лаціна-руска-беларускі батанічны слоўнік» А. І. Кісялеўскага.

Перад пачаткам Першай светнай вайны дзяўчына закон-

чыла ваенныя санітарныя курсы. У жніўні 1915 года Людвіка з маці пераязджаюць ў Мінск і ўключаюцца ў працу Камітэта дапамогі ахвярам вайны.

Знаёмства з географам Аляксандрам Смолічам, тэатральнымі дзеячамі Уладзіславам Галубком і Усеваладам Фальскім, пісьменнікам Ядвігіным Ш., Змітраком Бядулем, Максімам Багдановічам, Фабіянам Шантырам і многімі іншымі славутымі людзьмі беларускай культуры пакінула незабыўны след у яе лёсе. Усе яны разам з Людвікай і яе маці Эміліяй Людвігаўнай працавалі ў Камітэце дапамогі ахвярам вайны. Дзяўчына не адмаўлялася ні ад якой працы,

Максім Багдановіч і Зоська Верас у Мінску. Мастак Іван Пратасеня

выконвала многія даручэнні: была загадчыцай дзіцячага размеркавальнага прытулку, ткацкіх майстэрняў, сакратаром, казначэем, вяла заняткі на курсах садоўніцтва і пчалярства, лячыла хворых...

Тады ж, у 1918 годзе, сын Ядвігіна Ш. Лявон падарыў пані Людвіцы сціплы букецік верасу, прывезены з Карпілаўкі. З гэтых кветчак і нарадзілася яе другое імя — Зоська Верас.

Пасля вайны Зоська Верас прысвяціла сябе ідэі беларускага нацыянальнага адраджэння, займалася творчасцю: пісала вершы, апавяданні, складала батанічны слоўнік і энцыклапедычны даведнік «Мёдадайныя расліны».

З 1923 года пісьменніца назаўсёды пасялілася ў Вільні. Тут разам з літаратарам, мастаком і этнографам У. Паўлюкоўскім, журналістамі Я. Маразовічам і С. Станкевічам яна выдавала беларускі адрыўны календар. Акрамя таго, Зоська Верас заснавала, выдавала і рэдагавала папулярныя ў той час дзіцячыя часопісы «Заранка» (1927—1932) і «Пралескі» (1934—1935). Там друкаваліся партрэты класікаў беларускай літаратуры, нататкі пра іх, іх творы, гістарычныя артыкулы, казкі, паданні, жарты, калыханкі, загадкі. У часопісе «Шлях моладзі» пісьменніца вяла раздзел для падлеткаў, пісала пазнавальныя апавяданні. Прычынілася яна і да выдання часопіса «Беларуская

борць», дзе змяшчаліся парады пчалярам і агароднікам.

У Саюз беларускіх пісьменнікаў нястомную руплівіцу на ніве беларускага адраджэння прынялі напярэдадні яе 90-годдзя.

Плёнам спалучэння інтарэсаў Зоські Верас стала кніжка «Каласкі» (1985 г.). Шмат чаго цікавага можа пачарпнуць для сябе юны чытач з гэтага зборніка: чым і як карміць птушак у халодную зіму, якія грыбы і кветкі растуць у нашых лясах, адкуль узяліся некаторыя дрэвы, што трэба рабіць, каб ля дома зацвілі прыгожыя краскі і інш. Пазнаёміўшыся з высакароднымі, спагадлівымі да людзей, нераўнадушнымі да прыроды героямі апавяданняў і вершаў пісьменніцы, пачынаеш больш любіць нашу зямлю і верыць у яе людзей. А тым, хто схільны да філасофскіх разважанняў, можна параіць учытацца ў раздзел «Настроі». І — разам з Зоськай Верас задумацца аб сэнсе жыцця, сіле чалавечага розуму і духу.

Раз, два, тры, чатыры, пяць – выйшаў страус пагуляць!

Па заасадзе вандравалі журналіст **Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ**
і паэтка **Аксана СПРЫНЧАН**

Асцярожна! Дзверы зачыняюцца! Наступны прыпынак... вальера з зубрамі. Незвычайны цягнічок, у які вы зараз селі разам з намі, ездзіць зусім не пад зямлёй і не ўздоўж неабсяжных прастораў, а па Магілёўскім заасадзе. Запрашаем на чыгуначную і пешую, паэтычную і пазнавальную вандроўку!

Даведка

Магілёўскі заасад — зусім малады: ён быў адчынены для наведвальнікаў у 2005 годзе. Сёння гэта дом для 192 жывёл. Асабліва гаспадары заасаду ганарацца зубрамі, аленямі і страусамі.

Па заасадзе можна павандраваць на цягнічку, які рухаецца з хуткасцю 10 км/г уздоўж вялікай вальеры, і пабачыць плямістых аленяў, касуль, ланей і зуброў. Падчас пешай прагулкі можна су-

стрэць мядзведзя, тыгра, вавёрак, разнастайных птушак і шмат каго іншага... Плануецца, што з цягам часу ў заасадзе з'явіцца і музей рыб.

Мядзведзь

Федзю два гады. Ён прыехаў у Магілёў з Петразаводска. Любіць хітравата паглядаць на ўсіх і не вельмі любіць кашу (перад тым як паесці, мне яе галавой). Калі б вы былі мядзведзем, будзьце

Фота Аляксандра АЛЕКСІЎЭВІЧА

ўпэўнены, што таксама б завялі сабе такое «правіла этыкету», бо каша — гэта самае нясмачнае ў штодзённым (!) рацыёне Федзі:

0,5 кг мяса;
 1,5 кг рыбы;
 100 г тварагу;
 200 г аўсянага пячэння;
 0,5 кг сухафруктаў;
 0,5 кг яблыкаў;
 1 кг кашы (аўсянай, грэцкай, рысавай, пярловай) і варанага гароху;
 30 г мёду;
 50 г алею;
 1 кг пшанічнага хлеба;
 1 кг жытняга хлеба;
 0,5 кг морквы;
 яйкі (найвялікшы ласунак).
 «Хачу быць мядзведзем!» — выдыхнула я ля клеткі, калі пачула...

МЯДЗВЕДЗЬ

Люблю і печыва, і мёд,
 І асабліва яйкі.
 Што кашу меней я люблю,
 То журналістаў байкі.
 Хай не бяруць да галавы
 І розных іншых месцаў,
 За ганарар пра рацён
 Хай хопіць ім пад'есці.
 Не варта Федзем называць
 Шаноўнага мядзведзя.
 Што ў Беларусі Хведар я,
 Спадарства мусіць ведаць.

Страус

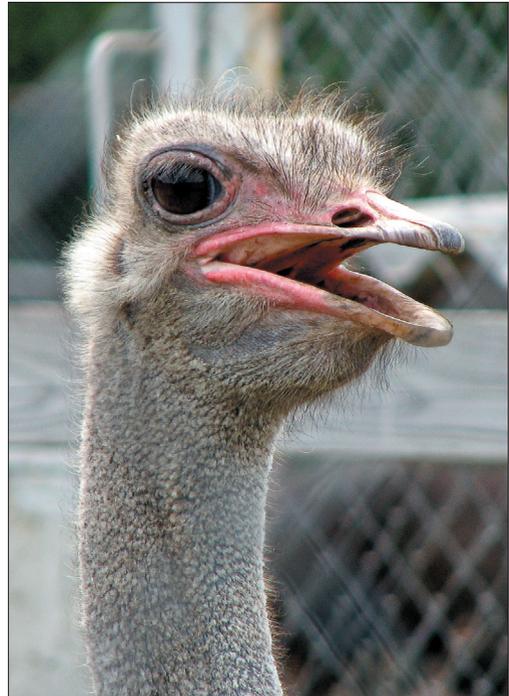
Вы шмат чаго не ведаеце пра гэтую птушку. Аказваецца, нягледзячы на свой паўднёвы характар, страус спакойна пераносіць нашу зіму. Яго не палюхаюць снег і халады, а вось няроўная па-

верхня зямлі для птушкі страшнае выпрабаванне. Калі страус зламае нагу, то гэта значыць, што яму нельга дапамагчы і ён загіне. Таму працаўнікі заасяду пільна сочаць за тым, каб «падлога» ў вальеры была ідэальна роўнай.

Страусы пасяліліся ў заасадзе год таму. Іх першае яйка стала вялікай падзеяй для ўсіх, хто апекаваўся імі. Вялікай ва ўсіх сэнсах, бо важыць яно ледзь не 1,5 кг.

СТРАУС

Раённы аддзел унутраных спраў
 У стРАУСа ёсць, каб не прапаў.
 І ў парадку мая прапіска,
 Хоць ад радзімы я не блізка.
 Злодзея даганю і ў пясок схавваю
 Ці яго галаву, ці сваю, бывае.
 Змагаюся за роўнасць правоў і падлог,
 Далучайся хутчэй, пішы
 пра мяне ў блог.

Фота Аляксандра АЛЕФІРЭННІ

48 **Алень**

Калі вы хочаце пабыць Санта Клаусам ці адчуць на сабе ўсю паэтыку песеннага радка «Мы поедзем, мы помчымся на оленях утром раннім», то вам — у Магілёўскі заасад. Тут жыве шмат высакародных аленьў і іх блізкіх сваякоў.

Зімой на аленьях катаюць, а летам распавядаюць іх незвычайныя біяграфіі. Не, не тое, што марал — гэта падвід высакароднага аленья з больш высокім ростам у холцы. А тое, што Федзьку вырашцілі і падарылі заасаду пагранічнікі, а Кацьку знайшлі на дарозе і прывезлі добрасумленныя жыхары Чавус.

Алень на Беларусі не чужынец, і пра яго слаўнае жыццё ў нашай краіне сведчаць не толькі энцыклапедыі, але і геральдычныя сімвалы, — герб Гродна, напрыклад.

Фота Аляксандра АЛЕФІРЭНКІ

АЛЕНЬ

— Алё, алё!!! Вы чуеце? Гэта алень.
Тэлефаную вам цэлы дзень!

— Алень?

— Ды не! Замарылі мяне.

Наладзіцца сувязь ці не?!

— Замары... Ах, вы марал!..

— Гэта нейкі аўрал!

Каб не высакароднасць маёй натуры,
На рагах бы круціў вашы фігуры.

А ўзімку так пракаціў бы —

Пагублялі б тэлефоны і німбы!

Зубр

Што такое быць мядзведзем, вам цяпер вядома, а што такое быць зубром? Калі б я была гэтым самым буйным прадстаўніком фауны Беларусі, то знаходзілася б цяпер у вельмі паважаным узросце (жывуць яны да 26 гадоў). Я была б ужо бабуляй-зубрыхай. Павольна б хадзіла сабе, скубла траву і на зубрынай мове распавядала гарэзлівым

Фота Аляксандра АЛЕФІРЭНКІ

унукам пра тое, як у 1919 годзе быў забіты апошні зубр, які жыў на волі, пра паспяваенныя часы, калі ў Белавежскай пушчы заставалася толькі пяць асобін, а цяпер у адным Магілёўскім зааапарку іх чатырнаццаць! А ў асабліва сентыментальным настроі я б чытала на памяць урыўкі з «Песні пра Зубра» Міколы Гусоўскага...

ЗУБР

Зубрыха, зубр і зубраня —
Краса, і моц, і дабрыня.
Такая прымаўка ў зуброў
І сярод дзівакоў-сяброў:
Бо «Песню пра зубра» чытаюць,
Бо песню гэту не спяваюць.
Але ж чытаюць з піэтэтам,
Не точым зуб(р) мы на паэта.

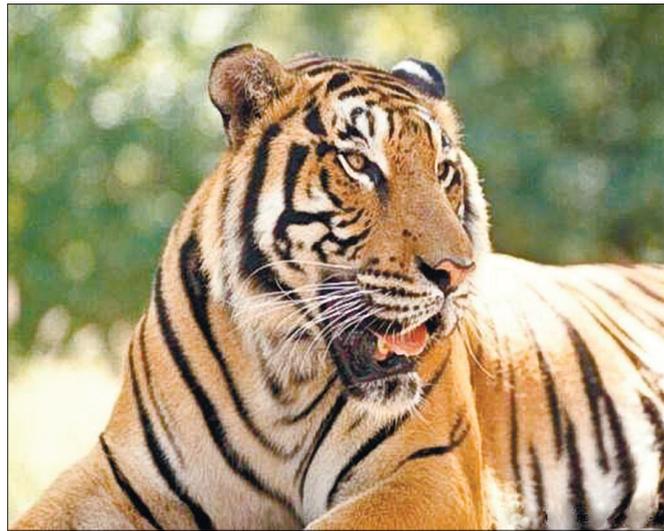

Фота Аляксандра АЛЕФІРЭНкі

Тыгр

Арцём мае цыркавое мінулае: ён патрапіў у зааапарку з вандроўнага маскоўскага цырку. Але ён вельмі сур'ёзны хлапец. Гэта вам

не мядзведзь Федзя, якому так і карціць пагуляць з коламі і некуды залезці, і не марал, які любіць на чапіць на рогі венікі з ветак і ў такім выглядзе гойсаць па вальеры. Арцём сур'ёзнейшы за іх. Днём ён спіць, а вечарам прачынаецца акурат да сняданку (тыгр — начны драпежнік, які можа з'есці і пяць кілаграмаў мяса).

ТЫГР

Не арыштанта, хоць у палоску.
Я кіпцюрамі стаўлю коскі.
Як хто мяне пабудзіць рана,
Амонім атрымае — рана.
Вучыўся я ў найлепшым класе,
Дзе добра кормяць вучняў мясам.
Вам ад мяне яшчэ падказка —
І сальца з'ем (з праслойкай мяска).

ГАРМОНІЯ СА СВАЁЙ ІСНАСЦЮ

Вольга КАКШЫНСКАЯ

Стыляга. Менавіта так кажуць пра чалавека, які бяжыць услед за модай. Ён заўсёды бездакорна апрануты, а яго гардероб падобны на ліцэнзійны антывірус: штодзённа абнаўляецца. Неабавязкова ў літаральным сэнсе — змена звыклых спалучэнняў змяняе вобраз не горш за новыя рэчы. Хлопец-стыляга перакананы ў сваёй надзвычайнасці, а дзяўчына — у тым, што яна ікона стылю. І не бяда, што фасон яе моднай спадніцы ат-куцюр абсалютна ёй не пасуе: недахопы фігуры кампенсуюцца смеласцю яе дэманстрацыі. Мода і асоба — якія іх аптымальныя суадносіны!

Апантанья брэндамі і гучнымі імёнамі мадэльнага бізнесу, моднікі ведаюць пра гэты дзіўны свет усё: колькі што (і хто!) каштуе, на якой «зорцы» тая ці іншая вопратка была ўпершыню заўважана, якая дэталёва вобраза з'яўляецца «цытатай», а якая — «новым словам», заяўкай на фурор. Са старонак глянцавых часопісаў заклікальна пазіраюць у вочы моднікам каралевы подыумаў: «Глядзі на мяне! Апранайся, як я! Запісвай, як трэба: я дыктую...» Але па-сапраўднаму стыльныя людзі — тыя, хто ствараюць свой стыль самі. І гэта ўжо за імі ідзе мода. Прынамсі, на іх азіраючыся.

Не мае значэння, які стыль чалавек бярэ за аснову (класічны або спартыўны, рамантычны або дзелавы), галоўнае, што ён адаптуе яго пад сябе. Незвычайныя аксесуары: завушніцы-цукеркі, бранзалет з алоўкаў, клатч (невялічкая сумачка для выхаду «ў свет») у форме сакавітага кавуновага скрылька, парасон з рушамі ці акуллары з ружовымі шкельцамі — у такіх дэталях і праяўляецца індывідуальнасць. Стыльным людзям падабаецца гаварыць пра сябе ўголос, а не шэптам. Не намякаць, а казаць як ёсць. Яны цалкам прымаюць сябе, з усімі недахопамі, і не баяцца падацца недарэчнымі.

Заўважана, што большасць самых стыльных рэчаў робіцца

іх уладарамі самастойна (так званы hand-made): калы з цыферблатаў гадзіннікаў, расшытыя бісерам галаўныя ўборы, упрыгожванні з футра, пер'яў і скуры, якія імітуюць амулеты афрыканскіх плямёнаў. А колькі ўсяго можна начапіць на любімыя джынсы!.. Думаю, многім даводзілася бачыць рады шпілек па ўсёй даўжыні калашыны альбо джынсы, падкладзеныя з дапамогай каляровых сашчэпак.

Вельмі часта светаўспрымання чалавека адлюстроўваецца ў колеры валасоў. Тыя, каму прыродныя даныя дазваляюць «змяняць колер» без асаблівай шкоды для прыгажосці і здароўя, у выбары сябе не абмяжоўваюць: ад бардовага да сінявата-чорнага. З прыпынкам на фіялетавым. Плюс, канечне ж, украпіны рудога... І ўсё гэта — на адной галаве. І часта — не выходзячы за межы аднаго месяца. Некаторым над-

звычай пасуе. На самай справе.
Напэўна, галоўнае слова ў вы-
значэнні паняцця «стыль» — гэта
гармонія. Гармонія са
с в а ё й

існасцю, гармонія ліній і колеру, гармонія гузікаў на кашулі і палосак на шкарпэтках. Кожная рэч пасабнку можа быць крыклівай і эспатажнай, але разам яны ствараюць вобраз, які ўспрымаецца як адно цэлае. Фрыкі, якіх яшчэ называюць «гаградскімі вар'ятамі», — якраз той самы выпадак, калі стыль асобна ўзятага чалавека апырэджвае моду не толькі на шмат крокаў, але часам і гудоў. Як нехта добра зазначыў, гэта не фрыкі ахвяры моды, гэта мода — ахвяра фрыкаў.

Яны — людзі са сваёй філасофіяй, адзін з галоўных прынцыпаў якой: «Ты не абавязаны выглядаць так, як астатнія». Фрыкі любяць па-дызайнерску перарабляць рэчы, даваць ім новае жыццё. Прычым не мае значэння, куплена адзенне ў буціку альбо знойдзена на дне вялікай кучы ў секанд-хэндзе. Фрыку ўсё роўна, адкуль рэч, нашмат больш істотна — як ён у ёй сябе адчувае.

Без усялякага сораму і душэўных пакут «гаградскія вар'яты» могуць апрануць капялюш з пластыкавых келішкаў, аздоблены пяром паўліна, ажурную камбінацыю на сарочку, гольфы малодшай сястры і бабуліны панталоны. І гэтак яны ходзяць не толькі на клубныя тусоўкі, а ўсюды: на працу, вучобу, грамадскія мерапрыемствы. Іх выгляд выклікае розныя рэакцыі — ад захаплення і дзіцячай радасці да шоку і нават абразы. Так, на фрыкстыль яшчэ трэба адважыцца: без непрабівальнай упэўненасці ў сабе можа атрымацца хіба што гучны «пшык».

Так ці інакш, стыль — гэта твой характар. Тваё альтэрэга — другое «я». Твая прывілея. І было б неабачліва не браць яе пад увагу.

Фота аўтара

Маша АРАНОЎСКАЯ: «У ЭЛІТАРНЫ КЛУБ МЫ ТРАПІЛІ НЕ ЗА ПРЫГОЖЫЯ ВОЧЫ»

У дзяцінстве яна марыла быць лётчыкам, сябрвала толькі з хлопчыкамі (дзяўчынкі здаваліся істотамі з іншай планеты) і аднойчы, пасля вячэрняга эфіру «Што? Дзе? Калі!», сказала маме: «Калі вырасту, мне таксама дадуць Крышталёную саву!»

У дарослым жыцці яна стала маркетологам, трапіла ў каманду з шасці дзяўчат і... такі атрымала Вялікую крышталёную саву. Першай у гісторыі беларускага тэлеключа «Што? Дзе? Калі!».

Дасье

Марыя Араноўская, 22 гады, першы ўладальнік Вялікай крышталёвай савы беларускага тэлеключа «Што? Дзе? Калі!». Нарадзілася ў Мінску. Сёлета скончыла БДЭУ па спецыяльнасці «Маркеталаг-эканаміст». У інтэлектуальных гульнях — з 8 класа. Уладальнік Студэнцкага кубка Беларусі-2010 па «Што? Дзе? Калі?»

Іншыя захапленні: фатаграфія, горы, вандраванні, імпрэсіянізм, рэлігіязнаўства.

Дэвіз: «Дарогу адолее той, хто ідзе».

Любімыя пісьменнікі: Міхаіл Булгакаў, Стывен Кінг, Ніл Гейман, Такасі Мацуока, Вера Камша, Вольга Грамыка, Аркадзь і Барыс Стругацкія.

Уяўленні аб шчаслівым жыцці: дзеці і любімы чалавек побач.

Мара з вялікай літары М: убацьчыць паўночнае ззянне.

Лепшы гулец прэм'ернага сезона 2009 года **Маша Араноўская** сядзіць у мяне на кухні ў абдымку

з катом. «Люблю кухні: заахочваюць да доўгіх і шчырых гутарак», — канстатуе яна. І мы, пацягваючы моцную каву, размаўляем. Пра «Што? Дзе? Калі?» — як знаўцы, пра мужчын — як дзяўчаты і пра жыццё — проста як людзі.

Як прыходзяць у «Што? Дзе? Калі?»

— У мяне было шмат розных захапленняў у дзяцінстве: спортам займалася сур'ёзна, а вась музычную школу кінула, не давучылася. Ткала габелены. Вышывала крыжыкам. Два тыдні пазаймалася веласпортам, але кінула, калі ўбачыла, як чалавек сур'ёзна скалечыўся на трэку.

Калі была ў 8 класе, да нас у школу прыйшоў трэнер па інтэлектуальных гульнях Аляксандр Залескі. Я адразу зразумела: «Што? Дзе? Калі?» — гэта маё.

Мая першая школьная каманда складалася... з шасці дзяўчынак. Я была ў іх капітанам. У выніку яны мяне дасталі: куратнік нейкі, мора эмоцый і нічога па справе. І я ў 11 класе «пляснула дзвярыма» — патэлефанавала ў Мінскі палац дзяцей і моладзі і спытала: «Можна, я ў вас буду трэніравацца?» Сабрала сабе каманду, — потым, пасля школы, мы гэтым жа саставам пачалі гуляць у студэнцкай лізе.

У 2009 годзе абвясцілі адбор у беларускі тэлеklub «Што? Дзе? Калі?». Я спачатку не збіралася ўдзельнічаць — але трэнер сказаў: «Ідзі, дурнічка! Не паспрабуеш — будзеш потым доўга шкадаваць». І я паспрабавала. Прайшла першы этап адбору, другі. А потым у тэлегрупе мне сказалі: «Зможам падабраць пад цябе каманду — будзеш гуляць, не зможам — не будзеш». Галоўнае, аб чым я прасіла

Бога ў той момант, — каб, калі не траплю ў тэлеklub, мне хапіла сіл не зайздросціць тым шчасліўчыкам, што трапяць.

Аб таямніцах жаночай зборнай і дзяльбе грошай

Па задумцы тэлегрупы ў кожнай камандзе павінна было быць па адной жанчыне, максімум па дзве. Але на адбор прыйшло шмат дзяўчат-знаўцаў! І вось калі нас, такіх таленавітых і непрыкаяных, набралася пяць чалавек, нарадзілася ідэя — а што калі паспрабаваць стварыць жаночую зборную?

Спачатку нам хацелі падабраць капітана-хлопца. Але ўсе хлопцы неяк стушаваліся. А вось калі ў капітанскае крэсла села Алёна Пышышава — мы, як гаворыцца, зайгралі.

Пачатак быў вельмі цяжкі: у першай жа гульні наша каманда прайграла і выляцела з клуба. Мы вельмі хваляваліся, што пасля першай няўдачы нам больш не дадуць шанц сесці за гульнівы стол. Але вось — далі, і мы здолелі даказаць, што ў элітарны клуб трапілі не за прыгожыя вочы! Хоць дагэтуль крыўдна чуць за спінай: «Каманда бландзінак!»

Жанчыны сапраўды больш схільныя да эмацыянальных разборак і дзяльбы «сфер уплыву». Але мы стараемся стварыць у камандзе сістэму адносін, у якой проста няма чаго дзяліць.

Усіх чамусьці хвалюе пытанне: як мы размеркавалі выйгрыш у зімовай серыі, калі я атрымала Крыштальную саву і 10 мільёнаў рублёў? Злыя языкі прадракалі: вось тут дзяўчынкі і перасварацца з-за грошай. Мы... загадзя ніяк аб гэтым не дамовіліся, але калі спра-

56 ва дайшла да дзяльбы — вядома, падзялілі грошы на ўсіх. Інакш гэта ўжо не каманда.

Аб цярпенні і прынцыповасці

Гадамі я стараюся выхоўваць у сабе цярпенне. Але яно дагэтуль не бязмежнае. Больш за ўсё з цярпення мяне выводзяць глупства, хамства, абыякавасць. Яны выклікаюць унутраны пратэст, які хутка ператвараецца ў знешні.

Абыякавасць людзей мяне проста забівае. Адночы ўвечары села ў тралейбус і бачу: на заднім сядзенні ляжыць цяжарная жанчына. Відаць, што яна не проста заснула — ёй дрэнна. Лета, спякота. Людзі праходзяць міма, спакойна глядзяць на яе: ну ляжыць сабе і ляжыць...

Пытаюся ў кандуктара: «Вы бачылі, што ў вас там жанчыне дрэнна?» Мне адказваюць стандартнай фразай: «А што я магу зрабіць?!» У той момант я забылася на ўсю выхаванасць і прама выказалася, што я пра гэта думаю. Падышла да кіроўцы — за-

патрабавала, каб спынілі тралейбус і выклікалі «Хуткую дапамогу». Аказваецца, не так складана!

Аб мужчынах і хэпі-эндзе

Пяць гадоў я сустракалася з чалавекам, які быў старэйшы за мяне на 10 гадоў. Толькі ім жыла і дыхала. Мне здавалася, што гэта і ёсць тое самае пачуццё, якое называюць паша моцна паўплываў на фарміраванне маёй асобы. А потым... я вырасла настолькі, каб мець уласнае меркаванне. Мусіць, ён з гэтым не змог змірыцца. Ён і сам змяніўся, стаў занадта аўтарытарным. А падпарадкоўвацца я ўжо не жадала...

Цяпер сустракаюся з іншым хлопцам. Мы пазнаёміліся ў лагеры Беларускай лігі інтэлектуальных каманд. Я там была важатай, а ён яшчэ «піянерам» — пасля 11 класа. Вакол яго было шмат дзяўчат, і я думала: з кім жа з іх ён сустракаецца? А ён не сустракаўся ні з кім — чакаў, як рыцар, Адзіную.

Юра мяне «выцягнуў» з дэпрэсіі пасля цяжкага расстання. І кахае мяне так, як ніхто не кахаў.

Аб жыцці, смерці і шчасці

Калі мне было 15 гадоў, мая мама цяжка захварэла. Я думала, што яна памірае. А потым і ў мяне з'явіліся трывожныя сімптомы. У такія моманты чалавек пачынае думаць аб Сэнсе. І звяртаецца да Бога.

На шчасце, мама засталася ў жывых і мой дыягназ не пацвердзіўся. З той пары я веру

Малюнак Вадзіма БАГРЫЯ

ў Бога. Найбольш важны для мяне першы пастулат веры: «Бог ёсць любоў».

Любіць і прабачаць — гэтаму нас вучыць жыццё. Ведаеш, у школьныя гады мне давялося пахаваць каханага чалавека. Ён паехаў вучыцца ў Еўропу, мы працягвалі тэлефанаваць адно аднаму і перапісвацца. А потым раптам урачы

знайшлі ў яго рак косткі — цалкам неаперабельны выпадак. Ён згарэў так хутка... у жніўні паставілі дыягназ, а ў снежні яго не стала.

З той пары я ўпэўнена: пакуль усе жывыя, нішто не можа звацца горам або трагедыяй. Нават калі нешта моцна не заладзілася, можна гэта выправіць, перажыць, перацярапець і — жыць далей.

Гуляем са знаўцамі

РЫЗЫКУЙ!

Свая гульня — спаборніцтва эрудытаў. У адрозненне ад «Што? Дзе? Калі?» яна прыйшла да нас з-за мяжы. Заходні прататып гульні называецца «Jeopardy!», у перакладзе — «Рызыкуй!». У 1994 г. у Расіі па амерыканскай ліцэнзіі быў зняты першы выпуск «Сваёй гульні». І да гэтага часу яна выходзіць у эфір на тэлеканале НТВ, але ў апошнія гады не трансліруецца на Беларусь.

Такім чынам, пытанні разбітыя па тэмах. Кожная тэма складаецца з 5 пытанняў. Кожнае з іх мае свой кошт — ад 10 до 50 ачкоў. Чым вышэй «намінал», тым больш складанае пытанне. Дапамагчы ў гульні могуць не толькі веды, але і логіка. Правільны адказ не абавязкова ведаць — можна здагадацца.

Гулец адказвае на пытанні і набірае ачкі, якія потым падсумоўваюцца па выніках усіх тэм.

Васьмі тэм хопіць, каб правесці свае веды альбо арганізаваць з сябрамі міні-турнір па «Сваёй гульні». Правілы турніру могуць быць рознымі. Можна гуляць «пад запіс» альбо — больш набліжаючыся да тэлеверсіі — «на хут-

касць». Пры гульні «пад запіс» вядучы чытае пытанні адно за адным і дае гульцам 10 — 20 секунд для запісу адказаў. Пасля зачытваюцца правільныя адказы, гульцы альбо журы правяраюць бланкі з адказамі і падлічваюць ачкі.

Пры гульні «на хуткасць» гульцы спаборнічаюць за права адказаць на пытанне. Той, хто першым здагадаўся, падае сігнал — як правіла, пляскае ў далоні. Вядучы вызначае таго, хто будзе адказваць, і толькі пасля гэтага гулец дае адказ. Калі ён памыліўся, астатнія маюць права працягваць гульнію. Адказвае той, хто паспее хутчэй падаць сігнал пасля рэплікі вядучага: «Няправільна». Вядучы альбо яго асістэнт запісвае лік, у канцы гульні падводзяцца вынікі.

Пры гульні «з мінусамі», як у тэлеверсіі, ачкі не толькі даюцца за правільны адказ, але і аднімаюцца за няправільны. Напрыклад, калі вы рызыкнулі адказаць на складанае пытанне за 50 ачкоў і «прамахнуліся» — гэтыя 50 балаў аднімаюцца ад вашай сумы. Гульня робіцца менш справядлівай — але больш азартнай!

Тэма 1. ГАЛАВА

10. Гэты злавесны персанаж з'яўляецца ў цёмную ноч героям Майн Рыда.
20. Менавіта ЁН напісаў фантастычны раман «Галава прафесара Доуэля».
30. У ГЭТЫХ жывых істот, мяркуючы па іх назве, ногі растуць прама з галавы.
40. Назва гэтай садавіны ў літаральным перакладзе азначае «галава».
50. Менавіта ТАК гучыць па-цюркску «галава на галаву».

Тэма 2. РУКІ

10. Гэты футбаліст стаў знакамітым дзякуючы «руцэ Бога».
20. Менавіта столькі рук было ў міфічных грэчаскіх волатаў гекатонхейраў.
30. Нашыя продкі называлі правую руку «дзясніца», а левую?
40. Назву ГЭТАЙ медыцынскай прафесіі можна перавесці з грэчаскай мовы як «той, хто працуе рукамі».
50. ГЭТАМУ нямецкаму рыцару замест адсечанай рукі зрабілі жалезную, якая наводзіла жах на ворагаў.

Тэма 3. НОГІ

10. Менавіта ЯЕ няма ў нагах, паводле прыказкі.
20. Мяркуючы па народных казках, адна яе нага — нежывая.
30. Так называецца «аднабаковы» алюр каня, калі ён выносіць наперад па чарзе абедзве правыя і абедзве левыя нагі.
40. Менавіта СТОЛЬКІ ног у каня скандынаўскага бога Одзіна.
50. Гэты персанаж савецкага фільма лічыў: «Гэтая нага — у каго трэба нага».

Тэма 4. КРЫЖЫКІ-НУЛІКІ

10. Да рэвалюцыі ў Расійскай імперыі крыжык замест подпісу ў дакуменце ставілі менавіта ў гэтым выпадку.
20. У ГЭТАЙ казцы на дзвярах хаты галоўнага героя час ад часу ставілі крыжыкі.
30. У ГЭТАЙ зоркі расійскай эстрады ёсць песня «Zero».
40. Сколькі нулёў у ліку «трыльён»?
50. Менавіта ГЭТА хавалася пад крыжам у творы Марка Твэна.

Тэма 5. ЦАРСКАЯ ТЭМА

10. «Царскую гарэлку» складаюць менавіта гэтыя дзве кіслаты.
20. Гэтага цара прыгадваюць, калі гавораць аб вельмі даўніх падзеях.
30. ГЭТЫ цар не змог вымавіць ні гуку пасля таго, як трапіў у маскоўскі пажар XVIII стагоддзя.
40. На ГЭТЫ фізічны недахоп пакутаваў расійскі цар Васіль Цёмны.
50. Менавіта ГЭТУЮ страшную міфічную істоту старажытныя грэкі называлі, паводле розных крыніц, «маленькім царом» або «царом змей».

Тэма 6. ЛЫСАЯ ТЭМА

10. На ГЭТАЙ гары збіраліся ведзьмы для шабашу.
20. Кошкі гэтай пароды з «егіпецкай» назвай — абсалютна лысыя.
30. Менавіта на ГЭТА падчас вайны пайшлі валасы жанчын старажытнагрэчаскага горада. У гонар гэтай падзеі ў мясцовым храме паставілі статую лысай Венеры.
40. Менавіта ГЭТЫ аграном здолеў затармазіць развіццё біялогіі ў СССР.
50. Мы кажам — аблысенне, а панавуковаму гэта называецца...

Тэма 7. ЗБРОЯ

- 10. Меч, шабля, фінскі нож — гэта ўсё менавіта ТАКАЯ зброя.
- 20. Славяне называлі гэтую зброю «самастрэл». Але нам больш вядома еўрапейская назва. Якая?
- 30. Гэта самая вядомая марка ізраільскай агнястрэльнай зброі.
- 40. Так з латыні перакладаецца назва пісталета парабелум.
- 50. Японская кідальная зброя амігаса выглядае менавіта так.

Праверце сябе

ВЫНІКІ ДЛЯ ГУЛЬНІ «БЕЗ МІНУСАЎ»

0—100 — вучыцца, вучыцца і яшчэ раз вучыцца! Вам можна толькі пазаздросціць — столькі новых ведаў вас чакае.

100—250 — няблага, але варта і надалей пашыраць эрудыцыю.

250—500 — дастаткова высокі вынік. Вы добра вучыцеся ў школе, каледжы, універсітэце, вашы інтарэсы не замыкаюцца на надзённых праблемах.

Тэма 8. ЯК ВАС ЦЯПЕР КЛІЧУЦЬ!

- 10. ТАК цяпер называецца востраў Цэйлон.
- 20. Менавіта так цяпер называецца рака, якую нашы продкі называлі Рубон.
- 30. Менавіта ТАК цяпер называецца беларускі горад Прапойск.
- 40. Раней гэта краіна называлася каралеўствам Сіям, а цяпер?
- 50. Менавіта ТАК цяпер завецца горад Юр'еў, ён жа Дэрпт.

Так трымаць!

500—850 — вы сапраўдны эрудыт з шырокім кругаглядам. У вас моцная памяць, развітыя логіка і аналітычныя здольнасці. Яшчэ не гуляеце ў інтэлектуальныя гульні? Тады тэрмінова пачынайце!

850 і вышэй — адно з трох. Вы карысталіся Інтэрнетам, падглядвалі ў адказы альбо вы — Аляксандр Друзь ☺.

- 50. Тарту
 - 40. Тайнад
 - 30. Слаугарад
 - 20. Заходняя Дзвіна
 - 10. Шры-Ланка
- Тэма 8. ЯК ВАС ЦЯПЕР КЛІЧУЦЬ!**

- дугападобным клінком). Залік: проста каплюш
- 50. Сапаячыя каплюш (з прымацаваным да пап'еры
 - 40. Рыхтуія да вайны
 - 30. Узі
 - 20. Арбалет
 - 10. Халодная
- Тэма 7. ЗБРОЯ**

- 50. Апанцыя
 - 40. Трафим Лысенка
 - 30. На канаты для катапульты
 - 20. Сфінкс
 - 10. Лысай гара
- Тэма 6. ЛЫСАЯ ТЭМА**

- 50. Васіск
 - 40. Спелата
 - 30. Цар-Звон
 - 20. Цар Гарох
 - 10. Салыная і азотная
- Тэма 5. ЦАРСКАЯ ТЭМА**

- 50. Скарб («Ір'ягодыя Тома Соера»).
 - 40. Дзванцацца
 - 30. Замфара
 - 20. Алі-Баба
 - 10. Калі чапаек, які павінен падпісацца, быў не-
- Тэма 4. КРЫЖЫКІ-НУЛІКІ**

- аўтамабіля»).
- 50. Максім Падбярэзавікаў (фільм «Сцеражыя
 - 40. Восем
 - 30. Нахадз
 - 20. Баба-Яга
 - 10. Праўды
- Тэма 3. НОТ**

- 50. Гіт фон Берліхінген
 - 40. Хірур
 - 30. Шыца
 - 20. 100
 - 10. Дыета Мардона
- Тэма 2. РУКІ**

- 50. Баш на баш
 - 40. Капуста
 - 30. Галаваногія малоскі
 - 20. Аляксандр Вялеў
 - 10. Вершнік без галавы
- Тэма 1. ГАЛВА**

АДКАЗЫ

Вядучая рубрыкі Дар'я КАСТЭНКА

Як Чырвоная Шапачка ў Інтэрнеце заблукала

Такога вы яшчэ не бачылі — скажу з упэўненасцю! Ваўкі-готы (а Тоўсты Воўк нават эма-гот!), Чырвоная Шапачка — у «прыкідзе» сучасных японскіх падлеткаў, паляўнічыя — у шатландскіх строях, бабуля — у джазоўках і нагавіцах, якія спачатку здаюцца спадніцай са звычайных народных хустак. Па казачным лесе вандруюць дзіўныя белыя Чабурашкі, пырхаюць незвычайна прыгожыя матылькі, танцуюць зоркі ў бліскучых цыркавых касцюмах. У цэнтры сцэны круціцца чароўная карусель дзяцінства з белым канём. Яркі, эклектычны, запамінальны казачны сусвет!

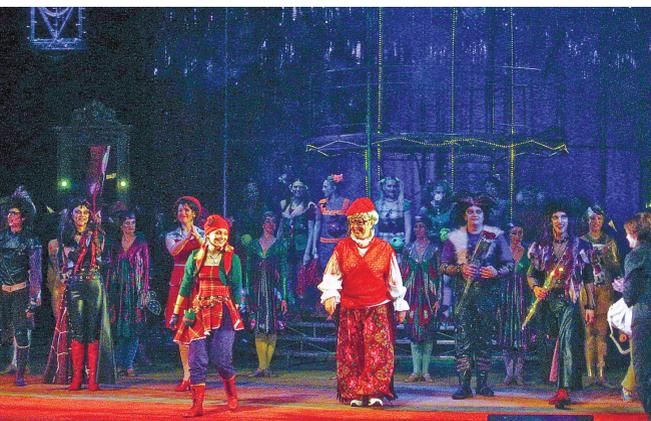
Гэта мы пра нядаўнюю прэм'еру Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага музычнага тэатра — мюзікл «Чырвоная Шапачка. Пакаленне next». Паставіла яго малады таленавіты рэжысёр Анастасія Грыненка. Яна ж і аўтар лібрэта.

Неверагодна, але ў знакамітага кампазітара Аляксея Рыбнікова, аўтара музыкі да папулярнага фільма Леаніда Нячаева, не захавалася ні нот, ні запісаў свайго твора. Давялося беларускаму

дырыжору Мікалаю Макарэвічу самому «здымаць» музыку з кінастужкі і рабіць свой — адзіны ў свеце! — клавір. Цудоўныя сучасныя аранжыроўкі зрабілі вядомыя музыканты заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір Ткачэнка, Леў Карпенка, а таксама гурт «Логіка метро». Аўтар апісаных у самым пачатку гэтых нататак касцюмаў — Юлія Бабаева.

Незвычайны сюжэт мюзікла. Любімая ўсімі казачная гераіня Чырвоная Шапачка вырасла і трапіла ў наш сучасны свет, дзе час бяжыць у 10 разоў хутчэй, і стала... бізнес-лэдзі (Наталля Глух выдатна пераўвасобілася ў добрую, але вельмі занятую сучасную маці). У яе расце дачка, таксама Чырвоная Шапачка (юную гарэзу цудоўна сыграла Ілона Казакевіч). Гэта звычайная дзяўчынка-падлетак, гэтак жа, як і вы, захопленая Інтэрнетам.

Аднойчы, калі маці паляцела ў камандзіроўку ў Афрыку (памята-

еце яе юнацкую мару аб краіне, дзе «горы вось такой вышыні?»), на іх хатні камп'ютэр нехта прыслаў паведамленне, што захварэла бабуля. Праз Інтэрнет-партал дзяўчынка апынулася ў казцы. Але, аказваецца, у казачны свет яе заманілі ваўкі, якія марылі адпомсціць сям'і Чырвоных Шапачак за таго самага забітага дрывасекамі сабрата.

Бабуля, якая жыве ў Чарадзейным каралеўстве, — надзвычай сучасная і «прасунутая» жанчына, валодае прыёмам і ўвесь час сочыць за ўнучкай з дапамогай Інтэрнета ў рэжыме on-line. Бабулю бліскуча сыграла любімая актрыса прыхільнікаў музыкага тэатра народная артыстка Беларусі Наталля Гайда.

Несправядліва было б не адзначыць і самую юную ўдзельніцу мюзікла — шасцігадовую Алесю Брагінец. Яе выкананне ролі свавольнага Дзіцяці — арганічнае і яркае.

Увогуле, усе акцёры «Чырвонай Шапачкі», як дзеці, шчыра вераць у тое, што робяць. І таму новая пастаўка музыкага тэатра вылучаецца не-

пасрэднасцю, адкрытасцю, абаяльнасцю. Але разам з тым — і прафесіяналізмам!

За прыгодамі казачных герояў сачыла Вольга НАВАЖЫЛАВА.
Фота аўтара.

ЧЫСТЫ ПОЗІРК ГУРТА «МУТНАЕВОКА»

Вітаўт МАРТЫНЕНКА,
музычны крытык.

«Мутнаевока» — «Пошлы гламур». — Мн., 2010, «БМАgroup».

Ёсць такія дзве нібыта ўзаемавыключныя ісціны: калі хочаш пазбегнуць праблем, давярай вядомым брэндам; калі асцерагаешся расчараванняў, не бойся рызыкнуць пошукам навізны. Асабіста я даўно выбраў залатую сярэдзіну ў фарміраванні сваіх музычных густаў: пільнуючы пакручастыя творчыя вынаходкі кітоў беларускага року накшталт Лявона Вольскага, Алега Хаменкі, Андрэя Плясанова, Ігара Варашкевіча, я ўсё ж не забываю зазірнуць у творчую лабараторыю маладняка. Мінскі рок-гурт «Мутнаевока» нядаўна прэзентаваў у сталічным клубе «Рэактар» свой дэбютны альбом «Пошлы гламур».

Для многіх гурт гэты не быў надта таямнічай інтрыгай, бо раней выступаў на разагрэве ў беларускіх канцэртах такіх вядомых гастралёраў, як «Vоплі Відоплясова», «SunSay», «Noize MC», нярэдка дзяліў сцэну і з нашай легендарнай «Голай Манашкай».

Паўнафарматны альбом — 42 хвіліны жывых эмацыянальных шчыраванняў на падставе не надта «загрузных», але далёка не пустых тэкстаў.

Часам даводзіцца чуць, нібыта настала эпоха клавійных, гітарных запілы цяпер нікому не патрэбныя... Асабіста я ўпэўнены: гітара ў року Была, Ёсць і Будзе, як наш Караткевіч у нашых душах.

Вось і ў «Мутнаевока» Васіль Ярмоленка вылузвае такія гітар-

ныя пасажы, што не адарвацца, і ты следам за ім нырцуеш то ў настраёвую прорву, то разрываеш душу эмацыянальным выбухам. Асабліва паглынае вас гітарыст на змешаваных затуханнях музычнай тэмы. Як, напрыклад, у песнях «Сэрца стук» ці «Небасхіл», дзе Васілёвы пальчыкі так і бегаюць па струнах. І ў ціхіх песнях накшталт «Мой свет», дзе гітара дорыць прадчуванне вялікіх пачуццяў.

А ў рэальных хітах альбома «Разрываючы» і «Мутныя вочы» на першы план выходзіць нестандартная манера вакаліста Яўгена Змушкі, ён жа аўтар тэкстаў і кампазітар. Але Васіль Ярмоленка і на другім плане моцна цягне слухацкі нерв, як колісь легендарны ўлісавец Вячка Корань,

калі быў другой гітарай у гурце «Бонда».

Дарэчы, тэксты Яўгена мімаволі сягаюць да ўсё той жа залатой сярэдзіны сэнсавых пошукаў. Тут не сустрэнеш ні палітычных лозунгаў, ні папсовага пустаслоўя, ні псеўдафолькавай аморфнасці. Гэта жывы погляд маладога чалавека на рэаліі жыцця. Без найгрананага аптымізму, без залішняга пэсімізму. Як, чытаючы Самерсэта Моэма, часам спанатрыш: «Во, і я так думаў», дык і слухаючы «Мутнаевока», раптам разумееш:

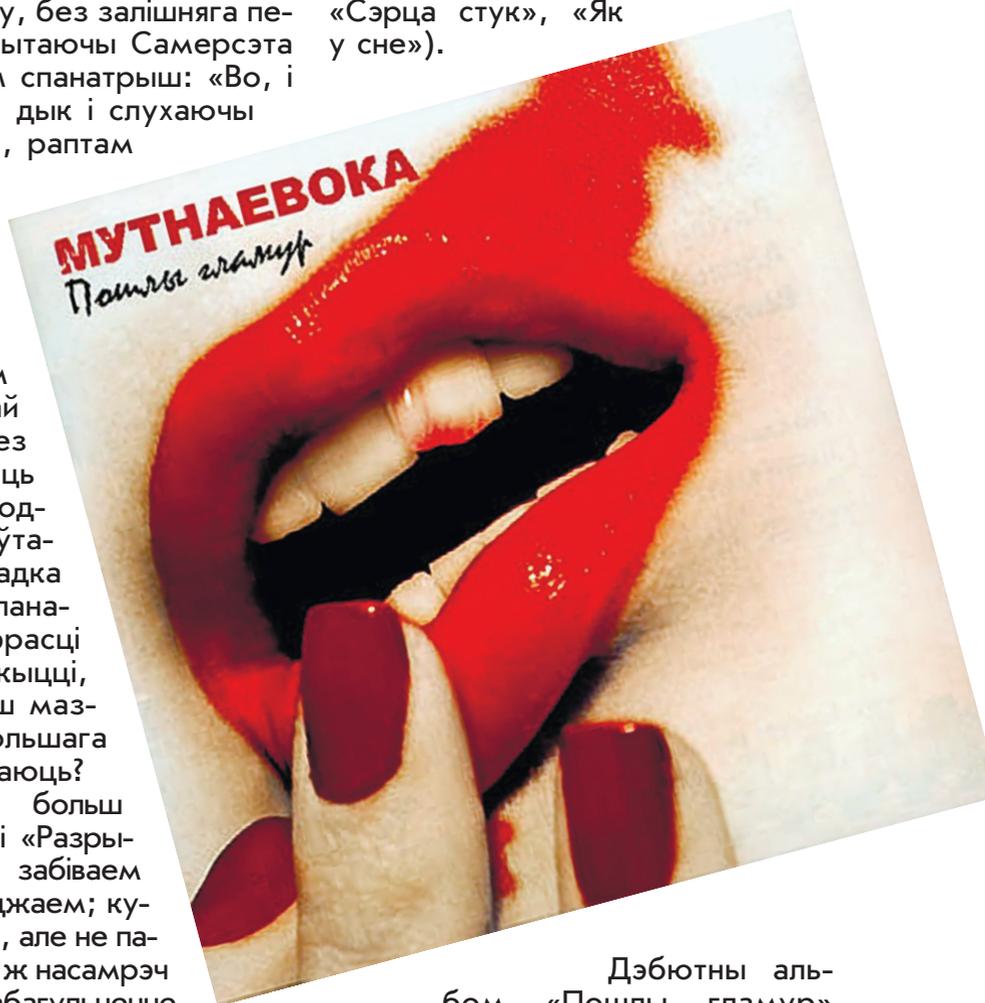
«І я так адчуваю». Ну хоць бы загалоўная песня «Пошлы гламур»: «Разам са мной дыхай свабодна, без галавы жыць стала так модна». Ці не паўтарае гэтая згадка высновы аб панаванні эпохі шэрасці ў сучасным жыцці, калі чым менш мазгоў, тым большага поспеху дасягаюць?

Або яшчэ больш строма ў песні «Разрываючы»: «Мы забіваем тое, што нараджаем; кудысьці нясемся, але не паспяваем». Гэта ж насамрэч філасофскае абагульненне чалавечага досведу.

Але «Мутнаевока» не надта затарможвае над сацыяльнымі тупікамі жыцця, разважаючы пра радасці шчырага сяброўства, са-

праўднага кахання. Тым і прываблівае да сябе ўвагу.

Што да рытм-секцыі калектыву, дык жывыя барабаны Віталія Каральца асабліва выразныя ў песнях «Там, дзе шчасце», «Заўсёды/ніколі», дык у іншых творах ён з басістам Алесем Ілыным трывала апаноўвае слухацкім пульсам («Нерэальнае show», «Сэрца стук», «Як у сне»).

Дэбютны альбом «Пошлы гламур» гурта «Мутнаевока» — вось яно, простае чалавечае шчасце, як спяваецца ў папулярнай нэнароднай (іхняй) песні «Бясконцы блакіт».

З фарбамі і пэндзлямі – на Грунвальд!

Удзельнікі мастацкай акцыі
на фоне сумесна створанага палатна

Алена МАСЛА,
Павел КАРПОВІЧ (фота)

З 6 па 12 ліпеня ў Польшчы, у Беластоцкім музеі вёскі, сабраліся ўдзельнікі мастацкай акцыі «Грунвальд—2010». Каб праз 600 гадоў пасля легендарнай бітвы выйсці на Грунвальд — і зноў перамагчы! Але ў адрозненне ад падзей сівой даўніны ў руках адважных ваяроў была не грозная зброя, а пэндзлі і фарбы. Бо мастацка-адукацыйны праект, створаны для моладзі з мастацкіх вучылішч Беларусі, Літвы і Польшчы, меў на мэце: «Знаёмства з супольнай гісторыяй народаў; дасягненне ўзаемапараўмення паміж спадкаемцамі гэтай гісторыі; стварэнне ўдзельнікамі праекта супольнай карціны на падставе твора Яна Матэйкі «Бітва пад Грунвальдам», якая адлюстроўвала б стасункі сучаснай моладзі з гісторыяй і жывапісам, іх ролю ў сучасным свеце».

Ад Беларусі ў мастацкай акцыі бралі ўдзел навучэнцы Мінскай дзяржаўнай гімназіі-каледжа мастацтваў. Аліна Асаёнак, Яна Войцік, Дар'я Даніловіч, Павел Чэпялевіч, Кацярына Янкоўская і мастацкі кіраўнік групы Павел Карповіч аказаліся ў авангардзе творчага паходу. Якраз тады, калі дасягалася тое самае творчае разуменне і ствараўся эскіз, пасля дзесяткаў прапанаваных і не зацверджаных варыянтаў беларусы дасталі свой, створаны дома, у Мінску — ён і стаў асновай супольнай карціны. «Наша творчая група старанна рыхтавалася, ладзіла пошукі вобраза, ідэі. І ўрэшце восемдзсят працэнтаў створанай сумесна карціны смела можна лічыць нашымі», — кажа Павел Карповіч.

Карціна памерам тры з паловай на сем метраў стваралася на палатне для бігборда. Яе паспяховае завяршэнне і сталася творчай перамогай моладзі з Беларусі, Літвы і Польшчы.

А яшчэ — зроблены важны крок да разумення адзінства гісторыі суседніх краін і ўсведамлення крэўнай повязі з гераічным мінулым, без якога немагчыма будучыня.